

Դ Ի Տ Ա Կ

Բ Ի Ի Ձ Ա Ն Դ Ե Ա Ն

Դ Ի Ն Դ Ի Ո Յ

Ը Ն Կ Ե Ի Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ա Ր Հ Ա Բ Ո Ւ Ն Ե Ա Յ

1814.

1. 5. 11. 15. 18. 21. 24. 27. 30. Յ Ո Ւ Ն Ի Ս:

Ի Ն Կ Ի Լ Դ Ե Ռ Ռ Ա.

Լճաբա. 16 Մայիս:

Ինկիլդեռաւէն հաստատ եկած խապարներուն կէօրէ, չհանուր ըլլալու ժողովքին մէջ որոշվի պիտոր տէրունէց բաժանումը աս հեռեւեալ կերպովը: Ինկիլդին տէրութիւնը պիտոր պահէ Քաբօ տի Պօնա Սեբրանցան, Մալթան, ու Թապակօն, ու մէկալ Ֆրանսալին ու Օլանտային տեղերը ետ կըդարձնէ իւրաքանչիւրը իրեն տէրունէ բայ 'ի Կուտաուլուբան, զէրէմ աս տեղը՝ Ըվէտին տալու համար խօսք տրուած է:

Մոսկովին կայսրը պիտոր առնու մեծ առաջադրուի Վարսաւիան: Նէմցէին կայսրը պիտոր առնու Վէնէտիկը ու բոլոր իրեն սահմանները, Մանդլան ու Բէսքիերան: Սաքսոնիայի տէրութիւնը պիտոր բաժնրվի ու տրուի Նէմցէին Պոլուշին: Գերմանիայէ եկած խապարներուն կէօրէ Սաքսոնիան պիտոր բաժնրվի այսպիսի. Չիթթաու, Պաուլձէն, Տրէդտա, Կրօս-Հային, Մախսէն, Թօռկաու, Ֆրէիպէռ, Բէմիդ, Զվիբաու, Բլաւէն, Նէմցէին տրուի պիտոր. իսկ մէկալ մնացածները տրուի պիտոր Պոլուշին, բայ 'ի մէկ քանի պղտիկ տեղերէն՝ որ Վիէմարի Տուգայուէ հեռը պիտոր միացնեն:

Գերմանիայի մէջ 6 քաղաք ազատ պիտոր ըլլայ. քի Ամպուռ, Պրէմա, Լուպէքա,

Ֆրանքֆուրթ, Նոնմպէռկա, Լիբսիա. Ֆրանքֆուրթը իբրեւ ազատ քաղաք սկսաւ կառավարվիլ հիմակվէն: Ինչպէս որ կըսվինէ Մոսկովը Լէհաստանէն պիտոր առնու մինչև Վիսթուլա գետը: Նէմցէին կըպահէ Կալիցիան, Պոլուշը Տանձքան, Վարսաւիան ու ուրիշ իրեն ունեցած տեղերը: Սնօվէն ու Օլանդաուկը պիտոր մեծցնեն տալով մէկ քանի տեղմանք հիւսիսային ծովուն եզերքներէն: Ֆրանսան՝ բայ 'ի ունենալէն իրեն հին սահմանները պիտոր տան նաև Լիէժին սահմանները՝ որուն մէջը կայ գրեթէ մէկ միլիօն բնակիչ, և մէկ քանի տեղեր ալ աւտոր շրջանակներէն:

Ընդհանրապէս կըկարծուի թէ Ֆրանսան կուզեն սահմանակից ընել մեծ տէրութիւնը, քի ստորին Ռէնօն մէջ Օլանտան՝ Պոլուշին, միջին Ռէնօն Պալիէռան. վերին Ռէնօն՝ Նէմցէին. թէ որ աս բաները իրաւ ըլլանէ պէտք է որ շատ փոփոխուին ըլլան Գերմանիայի տէրութիւններուն մէջ՝ ինչպէս որ կըպատմեն Նէմցէի մասնաւորաց թուղթերը ու դաղէթաները, բայց մենք հաստատուն խապարմը չունենալով՝ բէֆիլ չենք կրնար ըլլալ աս Գերմանիայի տէրունէց փոփոխութիւններուն ճշմարտուէր:

Կօթթեմպուռկէն եկած թուղթերը պատմեցին թէ Տանիմարդան պարբրելի եղերէ Ըվէտին հեռը, և խոստացերէ Ըվէտին, թէ Նոր-

Նորվեճիան կուսայ Շվետին, և թէ որ անոնք դէմ դնելուալ ըլաննէ, ինքը պատերազմով կընդլաճէ զանոնք, և Շվետին կը յանձնէ:

17ին:

Լօռա Վէլլենկիթօն ինկիլիզին Ճէնէռալը որոշվեցաւ որ ինկիլիզի Տէրութ կողմէն Էլ չի ըլլայ Փրանսայի տէրութէ մէջ: Երբոր Ճիւղէբբէ Պօնաբաւթէն՝ որ Սպանիայի թագաւոր դրեր էր Նաբօլէօնը, Սպանիայէն կըլիախցիկորեն, Սպանեօլիները բռնեցին իրեն առապան, բայց ինքը մէջը չէր, դերձմ շուտ փախչելու համար ինքը ձիով կըլիախցիկոր: աս առապային մէջը գըտնովեցաւ ինկիլիզին զաշխաճ պատկերներ որ Մառիտի եկեղեցիներուն ու մեծաշէն պալատներուն մէջէն ժողված հետը կըլիախցիկոր: աս պատկերները խորհրդակցաւ ինկիլէռա Լօռա Վէլլենկիթօնին կընկանը, բայց խաթունը խապար խրկեց Սպանիայի կառավարութե՝ որ ետեւէ ինչոն իմանան թէ ումնէ, ոպ զի անոր կէօրէ իւրաքանչիւրը խորհրդի իրեն տիրոջ:

Ինկիլիզէռայի կառավարը առաջարկեց տէրութէն ամենանին թէ 3 հարիւր հազար ըստէռլին արքով Լօռա Վէլլենկիթօն ինկիլիզի Ճէնէռալին, փոխարէն իրեն աշխատու նայը: Բայց ժողովը պատասխան տրվաւ թէ աղբային առատաձեռնութիւնը քիչ կըսեպէ այնչափ ըստէռլինը, անոր համար 4 հարիւր հազար ըստէռլին որոշեցին:

Ինկիլիզէռա շննվեցաւ մէկ մեծ նաւը՝ որուն անունը դրեր էին Նէլսօն: այսպէս մեծ ու զեղեցիկ նաւ մինչև հիմայ տաճա չէր շնկված ինկիլիզէռա: աս նաւը պիտոր անառնեը ջուրը ձգէին, երբոր կայսերը ու թէլորները հոնտեղը այցելութի ընելու ել թփննէ:

8 Յուլիս:

Մոսկովին կայսրը ու Պաուլին թագաւորը յունիսի ծին, կէսօրէն ետեւ սոհալթը մէկին ճամբայ ելան նաւով Պուլթին, և ամմէն հոնտեղն բերդերէն ու ամրոցներէն թօփեը կընկնովէր ի պատիւ աս թէրաց: Աս ճամբայ ելած նաւերը երբոր մօտեցան ինկիլիզէռաին ծովեզերը, ինկիլիզին Պէլլիկ նաւը տնկեց թէլորապան դրօշակը ու ուրիշ դրօշակներ, ու շատ թօփեր նետեց ի պատիւ ինկիլիզի թէրին: աս միջոցին որովչետեւ սաստիկ քամով ալէկոծուի կարծովուն վր, աս պատճառաւ չիկրցան մօտենալ ծովեզերին, և ըսպատեցին որ մինչև ջուրը իրենց յաջող ըլլայ մակնթացու: Իմբէրէի

պէլէ ըսված պէլլիկը երկաթ նետեց սահալթը ճին, դրէթէ մէկ միլ հեռու: Տուլթէսի նաւահանդիստէն: Քհիարէնձաին տուգան խապար խրկեց ցամաքը իրեն սանտալով ոպ զի պատրաստեն մէկապահով տեղով որ դերութե ու հանգստութե ցամաք ելան թագաւորները նաւէն: ինկիլիզի խաբուտան բաշային հրամանին կէօրէ շուտը սկսան շինել ինկիլիզի նաւէն ցամաք լուսնելու համար աս փառաւոր անձինքները: աս շինելու ատեն, քամին ու ալէկոծութիւն այնչա սաստկացաւ որ անկարելի ըրաւ ան տեղէն ցամաք ոտը կոխելը, անոր համար դացին մէկ ուրիշ տեղով որ տաճա դիւրութե կըլիախցի գործը տեսնել: աստեղը ցամաքին վր ամմէն հարկաւոր պատրաստուել տեսնալէն ետեւ, սահալթը 6 ու կիսուն թագաւորները ցամաք ելան ամ հանգստութե: և նոյն միջոցին Իմբէրէի պէլլիկը, նմանապիւ ամմէն ուրիշ նաւերը ամմէնը մէկ տեղ կըպարսկէին: կոր շարունակ իրենց թօփերը ի պատիւ ցամաքը ելաներուն: Երբոր նաւերը լըլընցան նէ մէկէն բերդերէն ամրոցներէն անհամար թօփ նետելով բարեւեցին ամ դիւցադուննէրը, նաւ անվիճի անհամար ժողովուրդեան ուրախութե ու ծափ զարնելուն ձայները օդը կըլընտացընէր: Ալէքսանդր կայսրը քիչը այլալիւ կերենար կոր, բայց սովորական է ծովով ճամբայ ընողներուն, մանաւանդ որ սաստիկ քամի ալ հանդիպելու ըլաննէ: Թէրները իրիկվան սահալթը 11ին իւրաքանչիւրը իրեն պալատը քաշվեցաւ հանգչելու համար:

Երթաի օրը առաւօտեան սահալթը մին Տուլթէսին ճամբայ պիտոր ելային Լօռա երթալու համար: առաւօտանց կանուխ տաճա լուսցած ջրուսցած, ան ճամբուն մէջ որ Տուլթէսէն մինչև Լօռա 72 մղոն է, մէկ սքանչելի տեսարանը դարձեր էր: բոլոր ժողովուրդը ջրջակայ գաւառներուն եկեր դիզվերէին ան ճամբուն մէջ, տեսնալու համար ան դիւցադուն թագաւորները, ան հայրենատէր Քրինչիբէները, ան քաջ ու անուանի Ճէնէռալները որ դադացուցին ու ոտքի տակ առին իրենց քաջութե Եւրոպայի բռնաւորը: Ով կրնայ աս հանդէսը ջրեսնօղին ստորադրել ինչպէս պէտք էին հարբաւորութի ու մեծութի ինկիլիզ ազգին որ իրենց կղզին մանալու ատեն աս թէրները ցըցուցին: ով կրնայ ստորադրել ան ժողովուրդը որ չարազանց փառաւորութե հազված զարդարված եկերէին ընդառաջ, ան անհամար դեղեցիկ ու փառաւոր առապաները, և վերջապէս ան նշանները ճարտարութե մարգարէի որ շիներ էին ան ճամբաներուն մէջ ուսկեց

որ

որ կանցնէին կոր նէ աս թէւորները դէպ ՚ի
Լօստոա դէպ ՚ի աշխարհ վաճառականութե
կեդրոնը երթալու համար • քաղաքներուն ու
գեղերուն մէջ, ամեն տուններուն պատու
հանները Մոսկովի Պառլի ու Փրանսայի
դրօշակներով, ու Իսկիլդէոսայի առմանե
րով զարդարեցին :

Հուսմը Լօստոա խապարը հասեր էր թէ
առաւօտեան սահաթը քին թէրները Տուվ
րեսէն ճամբայ ելերէն տէի : Թէրներուն
առջևէն դացող առապաները եկան մօտն
Լօստոա՝ կէսօրէն ետե սահաթը երկուքին •
աս առապաներէն չորս հատը էր վեց վեց
ձիերով, և առապային մէջնէներէն Մոս
կովի ու Պառլի երեւելի օֆֆիցիաներ ճէ
նէոաներ • ասկից ետե քիցմը անցաւ չան
ցաւ հասան նաև Պառլի Բրինչբէները :

Աս Բրինչբէները ու ճէնէոաները դա
լէն ետե ժողովրդեան սիրտը անհամբերութե
կեփէր թէ երբ կը հասնին թէրները, և ամ
մեծուն աչքը անոնց վր էր • սահաթը շնէր
որ ժողովրդեան մէջ տարածվեցաւ խապարը
թէ թէրները Վէլ լինկէն ճամբայ ելերէն, և
պէտք էր որ մինչև անառներ Լօստոա հա
սած ըլլային • առջի բերան ժողովուրդը
չուզեց հաւատալ աս խապարին, զերեմ կը
տեսնային որ ճամբաներուն մէջ կեցերէն
ձիաւոր դուռները, և թէրական ազգատոհմ
մին առապաները, և Իսկիլդի թէրին տղուն
ձիերը • որ կըսպասէին կոր հէմէն Լօստոա
մօտնախուսպէս • փոխեն թէրաց առապանե
րուն ձիերը • աս խապարը քիցմը անցաւ չան
ցաւ ստուգվեցաւ, զերեմ Մոսկովին կայս
րը սահաթը 2 ու կէսին հասեր էր Լօստոա
ամենէն թէպտի, և նոյն իսկ առապաձի
ները որ բերին զկայսրը Լօստոա՝ չէին գիտէր
թէ ան է, կայսրը նստած էր մէկ առապայի
մը մէջ առանձին, և հետը հիշ մարդ չիկար •
և այսպէս ժողովրդեան մէջէն անցնելով
գնաց մինչև Բուլթէնին պալատը և անհա
մար ժողովուրդը որ կըսպասէր կոր պալա
տին առջևը հիշ մէկը չիճանցաւ, և երբոր
առապայէն վար ինչաւ ու սանդուխներէն
վեր կելարկորնէ, կտկարին Բրինչբէն որ
հոտեղը կեցեր էր ճանցաւ զկայսրը, և որ
չափ ձայն անէրնէ կանչեց իրէ կայսր • անա
տենը կայսեր քայրը (որ է Օլտեմպուռին
Բրինչբէսան) լծառաջ վազեց, ու սանդու
խին վերէն վր պըլըվեցան պազտըվեցան
մէկգնկու հետ : Պառլի թագաւորնալ իրեն
տղաքներով հասաւ նոյնպէս թէպտի սա
հաթը 3ին • աս դործքէն յայտնի կերևայ
թէ աս թէրները որչափ համարումն ունէին
Իսկիլդի թէրին տղուն վր • զերեմ գիտէին
թէ լծառաջ պետոր դար իրենց, և իրենք ալ

աս ճամբան բռնելով չուզեցին որ դայ Է
առաջ, իմացընելով թէ ինքնալ հաւասար է
իրենց, և փոխանակ ինքը էն առաջ դալու
յայցելութի իրենք կըլան առաջինը • որ է
երբե քան զիրենք մեծի պատիւ տալ :

Ասոնց հանդէսները լմընալէն ետե,
սահաթը ճին հասաւ Լօստոա Պառլի Պա
ռլի ճէնէոալ Իսկիլդի թէւորին տղուն
առապայովը, և ասոր առջևէն կերթային
կոր մէկ ձիաւորներու դուռներ • ասիկայ եր
բոր կանցնէր ժողովրդեան մէջէն, ամենքը
ճանցան աս կըտրիճը, ու մեծապէս գովե
լով լորին իրենց յարգութի : Երբոր առա
պայէն վար ինչաւնէ երկու երեւելի Իսկիլդի
զի զօրապետ գլուխին բացած և շափա
նին ձեռքերին բռնած, մէկը մէկ խօթու
խը, մէկալը մէկալ խօթուխը մտած անցու
ցին տարին ժողովրդեան մէջէն • որ ճամբէն
որ կանցնէրն • ամենքը պատու հանները կը
թափէին տեսնալու համար աս կըտրիճը :

Երբոր հասան պալատին առջևը մէկէն
դուռները բացվեցան ու ներս մտան : Եր
բոր աս ճէնէոալ տեսնըվեցաւ Իսկիլդի
թէրին տղուն հետը, թէրին տղան բուն
թէրին կողմէն ընծայեց մէկէն պատուոյ նշան
մը, և ճէնէոալին ալ կողմէն խօթուխը մը
տած տարաւ ան փառաւոր սրահին օրթան
ուրտեղ ժողովրդին անհամար բաղմուն ժո
ղովուրդ ու աղնրլականներ, ու իրեն ձեռ
քովը ձգեց աս ճէնէոալին վեղը կապապղին
քօրտելալով մէկ խիտա փառաւոր մեքալմը,
աս մեքալմն մէկ կողմը էր Իսկիլդի թէրին
տղուն պատկերը • Պառլի ճէնէոալը
ծունկ չողած ընդունեցաւ աս պատուոյ նշա
նը, և ոտք ելլալու ատեն պազաւ թէւորին
տղուն ձեռքը, և երկուքը մէկէն բարե տը
վին ժողովրդեանը, անոնք ալ ուրախութե
ծափ դարնելով բարե առին • անկարելի է որ
մէկը կարենայ ստորագրել Իսկիլդի ազգին
ցնծումը ու ուրախութի որ կըցըցընէին աս
միջոցներուս մէջ :

Ան սուրերը որ Լօստոա քաղաքը պիտոր
ընծայէ Բրինչբէ Ըվադէմպէռի ճէնէ
ոալին, որ էր էն գլխաւոր ճէնէոալը դաշ
նակցաց բոլոր բանակին, և Պառլի Պառ
լին ճէնէոալին, կարժէ ամեն մէկը 70 բէ
սէ ստակ :

Աս երկրորդ անգամ է որ Մոսկովսա
նու կայսրը եկած է յայցելուի Իսկիլդէո
ոայի, և միայն առջի անգամին որ Պառլի
թագաւորը եկաւ Իսկիլդէոա :

11ին :

Մէկ անգամը երբոր Պառլի թէրը Իս
կիլդի թէրին տղուն հետը խօսակցութե
կը-

կրնէին կորնէ, Պառւշին թէրը՝ ոսկեհ արծաթէն պատուոյ նշանը՝ որ Պառւշի տէրուէն էն մեծ պատուոյ նշանը էր, ձգեց իրեն ձեռքովը Ինկիլիզի թէրին տղուն վիզը:

Իրաւոր մարդ չկիրնար ստորագրել Լօստոսային ան փառաւոր զարդարանքները՝ երբոր թէրները ալայով կելային կրպարտէին նէ քաղցին մեջ. ինչ ձիեր, ինչ փառաւոր առապանք, ինչ զոհասներու զարդարանքներ՝ որ կը դործածէին Ինկիլիզները՝ ի պատիւ թէրորայ. թէրները՝ ալային մէջը մէկէն կը ճանցըրէին իրենց զգեստներէն, զէրէմ՝ զլիւերնուն սկսած մինչև ոտքերնին փառւ փառւ կը փայլէին ոսկի շերտներէն, ոսկի զարդերէն, և սուղ սուղ ձէվաճիքներէն. ինչպէս որ կը տեսնէ Ինկիլիզի գաղէթաւորը տաճար այսպիսի փառաւոր հանդէս, այսպիսի մեծաշուք ալայ տեսած չէր Ինկիլիզէստան. ան համար ժողովուրդ կերթային թէրներուն ետեւէն տեսնալու հմը զասոնք և մէկ բերան կը կանչէին, ո՛ր է Պառւշն ու Բլաթով ճէնէտալները. երբոր աս ձայնը ելանէ, Ինկիլիզի թէրորին տղան դարձաւ դէպ ի ժողովուրդը ու անուշութեամբ իմացուց անոնց թէ տաճար չի ճանաչան անոնք Ինկիլիզէստան. աս երբոր լսեցին նէ ամենքը մէկ բերան նորէն աղաղակեցին. ո՛ր է Երուայի խաղաղութիւնը Ալէքսանդր չայրը. աւանտները կայսրը անձամբ դարձաւ դէպ ի ժողովուրդը, և անտեսը ամենքը ուրախութեամբ ծախ դարնելով կեցցէ կանչեցին. և բոլոր ժողովրդեան աչքը թէրներուն վրայ էր և հիւ մէկ փառաւորութեամբ տեսնալու չէին բաղձար, միայն զանոնք սէյր կուգէին ընել:

Ինչպէս որ կը կարծըրնէ, երբոր Մոսկովին կայսրը ու Պառւշին թէրը երթան սէյր ընելու Օքսֆօրթին երեւել Ինկիլիզէստանի համալսարաննէ, պիտոր առնուն ան համալսարանին վարդապետ կոչվելուն պատուոյ անունը: Ինկիլիզի թէրին տղան յունիսի Զին փառաւոր զիաֆէթ ըրաւ թէրներուն. աս զիաֆէթին հրաւիրված էին նաև Պառւշն ու Պառւշին ճէնէտալը ու Եթէման Բլաթով խաղաղներուն ճէնէտալը:

Մոսկովին կայսրը ու Պառւշին թէրը Ինկիլիզէստանէ ճամբայ պիտոր ելային երթալու յունիսի 2 չին:

20 ին:

Յունիսի 20 ին դային Բլիմութէ, սէյր ընելու համար աս նալա հանգստին թէրսխանան. նաւ շինելու հաւուղները, մաղաղաները. նոյն օրը մտան Քիթրէնցային տուրայով թաղաւորական Ժաքէթթէ ըսված

նաւին մէջ ու սէյր քրին Ինկիլիզի պատերազմական նաւերուն ըրած կը թռնէր. աս կը թռնէր ընօղ նաւերը էին հարկուր կտոր ամմէն տեսակ նաւ, և ասոնցմէ զատ կար նաև 30 կտոր ալ ինչ ամալարը պէյլիկ նաւ:

ՏԱՆԻ ՄԱՐԳԱ:

Քօթէհայէ. 12 Մայիս:

Նորվէճիային մէջ երբոր ազգային ժողովը լըմնցանէ, Բրինչիքէ Ֆէտէրիքօ-Քրիսդիանօն, Նորվէճիայի թէրի անուն առնելով իրեն վր, Շվեդի թէրին օֆֆիցիալը խրկեց մէկ նամակովը. աս նամակին էական նիւթը էր՝ թէ ինքը թէր ընտրվեցաւ մէկ ազգամը՝ որ եղաւ անկախ իրեն օրինաւոր թէրէն. աս բանիս ամենէն դէմ չկիրնար զնել Շվեդի թէրը (կըսէր), զէրէմ ինքնալայսպէս կերպով ընտրվեցաւ թէր Շվեդիին ազգին հաճութեամբ, որ ձգելով իրենց բուն օրինաւոր թէրը՝ ուզեցին մէկ օտարականմը: Ասկից ետև կը յիշեցնէ Շվեդի թէրորին իրեն շատ անգամկան հրատարակմունքը որ կըսէր Շվեդի թէրորը թէ ուրիշ բանի չեմ բաղձար՝ բայց եթէ երջանկուէ ու հանդըռտութեամբ Սքանտագի ժողովրդոց. (Սքանտագի կը կոչվին Տանիմարայի, Շվեդի, Նորվէճիայի ժողովուրդները.) և աս երջանկութեամբ կը կախվի հիմայ Շվեդի թէրին հաւանելով Նորվէճիայի անկախութեամբ. և եթէ Շվեդիին թէրը ինչաւ ընէ ու պատերազմով ուղէ առնուլ զՆորվէճիանէ, դիտնայ որ իրեն որոշմունքը ուրիշ վախճան չուէնար՝ բայց եթէ խռովութեամբ շիտթուէ ի մէջ երկու ազգաց երջանկութեամբ, և աս ալ դիտնայ որ զՆորվէճիան պատերազմով առնուլ անկարելի է՝ որովհետև իրեն սահմանադրութիւնները ի բնուէ աղէկ պաշտպանված ըլլալով՝ անմատենալի է, և ասկից զատ պաշտպանված է անտեղվանքը շատ ու կը տրիճ զօրքով, և վերջապէս պատերազմի վազող թէրը միայն պիտոր պատասխան տայ պօշտեղը նորէն արին թափվելուն վր:

Երբոր Նորվէճիացի օֆֆիցիալներ կայացուց աս թուղթը Շվեդի թէրին. թէրորը ընդունելէն առաջ հարցուց օֆֆիցիալին թէ ինչ կըսէ թուղթին մէջ, և երբոր լսեց ան բաները՝ ինչպէս որ վերը ըսինքն, առանց բանալու Բրինչիքէ-Քրիսդիանօն թուղթը՝ ետ խրկեց, և ոչ պատասխան տրվաւ: Շվեդի թէրորը հրամայեց որ զՆորվէճիան սըխը պաշարեն, և արգելուն ամմէն Նորվէճիա դացող նաւերը:

Առջի դիտակներուն մէջը ուրիշ դաղէթաներէ հանած ըսինք թէ Պեռնարաթ Շվեդի թէրը պիտոր հրաժարէր իրեն աթոռէն,

ու տար պիտոր կուսթափ առջի թիւորի տղուն՝ բայց աս բանս չերենար որ ճշմարիտ ըլլայ՝ ինչպէս որ կրպատմեն հիմակվան դազեթաները՝ և բոլոր աս դործողութիւնքուն ընօրը նոյն Պէտնարտութիւնն ։

Ս Պ Ա Ն Ի Ա .

Մայիսի 5 Մայիսի ։

Քօրթէս ըսված ծերակոյտը Սպանիայի մէջ վճիռ ըրաւ որ տնկըվել 767թ. Փետրինանտոսի արձանը ձիու վրէժեցուցած, Մատրիտին Քօսթիթուցիոնէ ըսված հրապարակին մէջ . աս յիշատակարանին համար գործածենպիտոր հաւան թօիները որ Սպանեօցիները առին Փրանսըզներուն ձեռքէն . աս արձանին տակը դրուած մակագրուելը ըլլայ պիտոր այսպէս . « Սպանեօցիներուն աղօր որ 1808ին մայիսի 2ին երդում ըրին Մատրիտին մէջ՝ աթոռէն վար ձգելու համար Փրանսահին բռնաւորը , իրենց բաղձանքը կատարվեցաւ Ապրիլի մէկին 1814 » ։

Ինչպիսի որ առջի դիտականերուն մէջը ըսինք, որովհետեւ Սպանիան երկու Փրիսա բաժնը վեր էր , մէկ կողմը Քօրթէս ծերակուտին կողմը բռնելով չէին ուզէր որ Սպանիաի թիւրը ըլլայ աղատ թագաւոր առջինիսպէս , այլ կախումն ունենայ աս ծերակուտին սահմանած օրէնքներէն , իսկ մէկալ կողմը կուգէր որ թիւորը աղատ ըլլայ առջինիսպէս , անոր համար շատ մեծ խռովութիւններ ելան Սպանիայի մէջ . բայց վերջապէս մայիսի 1ին բոլոր ժողովուրդը սոք ելած ուզեցին որ 767թ. Փետրինանտոսը ըլլայ անկախ թիւր , և կախումն չունենայ Քօրթէսին սահմանած օրէնքներէն . աս բանը երբոր եղանէ Քօրթէսին գլխաւորներէն շատը բանտ դրվեցաւ , շատնալ փախան հեռացան Մատրիտէն . աս ըլլալէն ետեւ թիւրը մէկ յորդորանաց թուղթմը խրկեց Մատրիտի բնակիչներուն և կրյորդորէր որ խաղաղութիւն ընեն երկու կողմը մէկըմէկու հետ , և թողուին տան մէկըմէկու դէմ ըրած անիրաւութիւններուն ու զրկանքներուն ։

7ին ։

Փետրվարի 9ին Վերա-Քրուձէն կրգրվի աս հետեւեալ խապարը ։

Լաչնօ Սպանեօցի Ճէնէրալմը յանկարծակի վազեց Մօրէլօսին վրէժ որ էրնոր Սպանիայի ապստամբներու գլխաւորը , և շատ մարդ զայ ըրաւ անոր խուժքէն . 24 հոգի բռնըված դերիններէն , մէկէն սուրէ անցուցին ։ Որովհետեւ աս Մօրէլօսը միացերէր Մաթամօրօսին հետը , որ էր եկեղեցական , և էր խիստ վարպետ զինուորական արհեստի

տին մէջ , երկուքնալ մէկէն տարմատաղըն եղան իրենց զօրքերով . աս դործողութիւն մէջ մեռան ապստամբներէն 700 հոգի , ասոնց մէջէն 20ը եկեղեցական էր . ասոնց մէջէն 709 ալ դերի բռնըվեցան . ասոնց մէջէն երեւելի Մաթամօրօսը , որ էր բոլոր յոյսը ապստամբներուն , 20 ալ զօրապետ ։ Աս Մաթամօրօսին վրէժնութիւն եղաւ , և մահապարտ դատեցին , զերէմ բաց իրապստամբութեն յանցանքէն , պօշ տեղը թիւրֆէնկէ միշ ընել տըվերէր իրեն հրամանովը Արդուրիայի գունդին Ճէնէրալը ։

Սպանիայի թիւրը Մատրիտ մօնապէն առաջ մէկ վճռովմը ցրովեց Քօրթէս ըսված ծերակոյտներուն ժողովը , և իրենց ամենքիւ թիւրկները ու թուղթերը թիւրական մեօհերներու տակը դնել տըվաւ , և մեծ մեծ պատիժ կրպառնար անոնց որ մէկ կերպովմը դէմ դնելու ըլլանէն աս հրամանին ։

Աս բաները կորգի դնելէն ետեւ թիւորը եկաւ մտաւ իրեն մայրաքաղաքը փառաւոր հանդէսով , բոլոր իրեն ժողովուրդը մեծ խնտումով լծաւաջ դացերէին իրենց թիւրին . հիշ մէկ թիւրմը չէ տեսած ան սերը և հաւատարմութիւնը , ինչ որ հիմակվան Սպանիայի ժողովուրդը ցըցուց իրեն թիւրին ։ Արան յուճէն մինչեւ Մատրիտ որ հեռու է 7ը Սպանեօի մէջ , ի վրէժայսր ամի ժողովուրդը իրենց ձեռքովը քաշելով կրտանէին թիւրին առապան , և այսպէս խօթեցին մինչեւ Մատրիտ ։ Բոլոր ճամբաները լցված էր ժողովուրդը , և իրենց ուրախութիւնը չափ չիկար . թիւորը երբոր քաղաք մտանէ առապան վար ինչ ջած ոտքով կերթար քաղքին մէջը . և բոլոր ժողովուրդը չորս կողմէն կրկանէր , առջի մեր թշուառութիւններ մոռցըվի հիմակվան ուրախութիւններէն ետեւ ։

Գ Ե Ր Մ Ա Ն Ի Ա .

Մայիսի 26 Մայիսի ։

Մայիսի 17ին Փարէզէ եկած թուղթերը կրպատմէին թէ վճիռմը ըրէր է Փրանսըզի տէրուիլը , Փրանսաի բանակին կարգադրութեղ համար , և է այսպէս ։

Հետեւալ թիւրֆէնկի պատերազմօղ դունդը պիտոր ըլլայ 90 Ռէճիմէնթ , իւրաքանչիւր Ռէճիմէնթ բաց ի օՓֆիցիալներէն պիտոր ըլլայ 1379 զինուոր , բոլոր աս դունդին գումարը է 124,100 ։ Թեթեւ ըսված հետեւալ դունդը օՓֆիցիալներով զինուորներով պիտոր ըլլայ 144,795 հոգի , ասոնցմէ չորս փային իրեքը միայն կրմնաւան զինուորութե մէջ , իսկ մէկալ մնացածները միայն պատերազմի ատեն կրմնաւան զինուորութե մէջ ։ Չիաւոր դունդը պիտոր ըլլայ 56 Ռէճի

Ջիւնիս և պիտոր բաժնւրն, 2 դունդ խա-
րապինաճիններու, 12 կրահաւորներու, 15
վիշապ ձիաւորներու, 6 տիգաւորներու, 15
որսորդներու, 6 հուսարներու, ամսին Ռե-
ճիսնիս և 400 հոգի. աս ձիաւորներուն
դունդին բոլոր դումարը 22,300: Թօփճի-
ներուն դունդը պիտոր ըլայ մէկ զխաւոր
Ճէնեաւը, 8 Ռեճիսնիս հեռեակ, 4 ալ
ձիաւոր. մէկ պաղաւծոնը կամուրջ շինողնե-
րու, 12 ընկերուն Թօփճիներու դունդին վե-
րաբերել բաները շինելու. 8 թէրսխանա. 3
մեծ քերթանալ Թօփ թափելու, զէնք շինելու:
Բոլոր հիմակվան Փրանսորդի զօրաց դումա-
րը ամսին բերդի պահապաններով 300 հա-
զարէն աւելի է, ասոնց մէջէն 50 հազարը
օֆֆիցիալ է: Հիմակվան հիմայ տահա պե-
լի չէ թէ Լուիս 18եդդը երբ պիտոր պաակ-
վն Փրանսաի թէր. Փարիզեցիք շատ կրփա-
ւաբին որ վերցըլն աս սովորութիւնը:

1. Յօդոյն:

Վիեննայի դաղէթան Փրանսորդի դաղէթա-
ներէն ժողոված կը համրէ թէ Փրանսաի վեր-
ջի խոփուէն ետեւ քանի՞ անգամ ազգային
օրէնք սահմանվեցաւ, և իւրաքանչիւրը որ-
չափ ատեն բռնց:

Առջինը. երբոր Փրանսորդները իրենց թա-
գաւորը սպաննեցին, զին նոր ազգային
օրէնք սեպտեմբերի 14ին 1791. աս օրէնքը
բռնց տարին, 10 ամիս, 27 օր:

Երկր. օգոստոսի 10ին 1793, ու բռնց 2
տարի, մէկ ամիս, 13 օր:

Երդ. սեպտեմբերի 23ին, 1795, աս բռնց
4 տարի, 2 ամիս, 20 օր:

Չոր. դեկտեմբերի 13ին, 1799, բռնց 2
տարի, 7ը ամիս, 21 օր:

Հինգերդ. օգոստոսի 4ին 1802. աս ալ
բռնց տարին, 9ը ամիս, 14 օր:

Վեցերդ. որ էր Եպօֆօնին դրածը մայի-
սի 18ին, 1804, բռնց 9ը տարի, 10 ամիս,
15 օր:

Եօթերդ. դրվեցաւ ապրիլի 1ին, 1814:

Վարդայանէ. 3 Յօդոյն:

Պրէզիպտի մէջ տրպեցաւ մէկ դրամը 'ի
յիշատակ Քաթալպաք հրած. յաղթութեւ
որ Պաուշի դունդը Օգոստոսի 16ին 1813
ըրաւ Էդէմ Փրանսորդի բանակին: Աս դրա-
մին մէկ կողմը էր Պաուշի Պաուշի Ճէնե-
աւին դէմը որ աս պատերազմին մէջ իրեն
խոհեմ ու խելացի կառավարուէ ու քաջու-
թեթը շատ մեծ անուն վաստակեցաւ, և ինք-
նէր աս յաղթութիւն ընող Պաուշի դունդին
մեծ Ճէնեաւը. և պատկերին չորս կողմը
գրված էր Ալեքսանդր Լեօֆօլիս Պաուշի ծնեալ

դէպէտէրի 16ին 1743: Մէկալ կողմը կըր-
ցնէ երբե թէ Սէզմա դաւառը անձնաւո-
րեալ կեցած է պատերազմի մէջ բռնված
յաղթութեւ նշաններուն մէջ. աս պատկեր-
քը բռներէր աջ ձեռքովը պատմուէր եղած
յաղթութեւ, և ձախ կողմովը կռիւներ էր
մէկ վահանովը վր' որուն չորս կողմը գրուած
էր Սէզմա աղապետ, տակը գրուած էր յաղթու-
թի' որ էրա Քաթալպաքի ծօրերը 1813:

Առաջ կրեսովէր թէ Մոսկովին կայս-
րուհին Վիեննա ու Մօնաքօ պիտոր երթայ
բայց չստուգվեցաւ. հիմայ կեցերէ Պէտլին:
Մարկրավիա իրեն մօրը քով և հօն կըսպա-
սէ մինչև որ Աղեքսանդր կայսրը ինկիլդե-
ռաէն դայ Պէտլին, և երկուքը մէկէն էր
թան Բիէթոպուռի:

Մանկի. 11 Յօդոյն:

Ռէնօ գետին ամսին կողմին կանցնին կոր
դաշնակցաց զօրքերը, որ եւ կը դառնան
կոր Փրանսաի իւրաքանչիւրը իրեն տեղը
երթալու համար. աստեղի դաղէթան աս
պատմէին վերջը այսպէս կրսէ. Իրաւոր
դարմանալու բանմընէ որ ուրիշ մեր դաղէ-
թաները կը պատմեն թէ Փրանսայի մէջ ապ-
տամբութիւն ելած է' վր յի ժողովուրդը չէ
հաւնէր աս նոր դրված օրէնքներուն, և մի-
անգամայն Փրանսորդի զինուորականներուն
անհանդարտ բնութեւ համար: Աս պատմող
քաղէթաճիները կը կարծեն թէ աս իրենց
բէֆինէ ըրած մակաբերութիւններով աւելի ըն-
դունելի ու անուանի ընեն իրենց դաղէթա-
ները, բայց կը խաբովին աս մտածմունքնե-
րով, զէրէմ նոյն իսկ գործողութիւնները որ ամ-
մէն օր աչքովն կը տեսնանք իրենց, սուտ
կը հանեն իրենց խոշոր խոշոր պատմած սու-
տերը, զէրէմ թէ որ մէկը քիչը բան հաս-
կըցող ըլլայնէ կրսէ թէ որ Փրանսան խա-
ղաղութեւ ու հանգարտուէ մէջ չըլլարնէ, ոչ
դաշնակից խէրները և ոչ անոնց յաղթական
զօրքերը Փրանսային կը հեռանային' մինչև որ
չապահովքնէն հանդարտուէր ան տեղուն:

Վիեննա. 13 Յօդոյն:

Մայիսի 21 Մարիա Լուիզիա կայսեր աղ-
ջիկը իրեն տղովը հասաւ Հէմպրուն. Նիմ-
յէի կայսրուհին խելը տեղ չառաջ գնաց.
ուսկից որ պիտոր անցնէր Մարիա Լուիզիան,
ան համար ժողովուրդը զիվէր էր տեսնելու
ու բարեւելու համար: Հէմպրունին մէջը կըս-
պասէին կոր բոլոր արշաւողականները, և եր-
բոր հօն հասաննէ, Բրինչիքէ Քաուլօն իրեն
ամուսնան թէ կէն բռնած տարաւ զանի մինչև
իրեն պալատը, հանտեղը բոլոր իրեն քրի-
տիքը ու իրեն եղբայրները և բոլոր թէրա-
կան

կան արդատօճմը շատ սիրով ու ուրախութեամբ եկան բարևելու զստիկայ : Մեծցէին կայսրը և Քրիստոսան տրվեցին մեկ քանի երևելի ճէնեւոսներ օգտիւններ ընկերութիւն ընելու հմը Մարիա Լուիսիան մինչև Վիեննա :

17. Յունիսի :

Յունիսի 17ին Մեծցէին կայսրը Շեմպրուսին ճամբայ ելած , ու Վիեննա մտաւ փառաւոր հանդէսով : Բոլոր Մառեշաւները , ու Բրինչիքները փառաւոր ալայով պատեցին ճորս կողմէն զկայսրը , և ուսկից որ պետոր անցնէին երկու կարգ զօրը շարված էր Տեռուակ և ձիաւոր , որպէս զհհանդիստ կարենան քալել ահի , և հիւ մեկուն հրաման չեկար՝ առ զհնուորական շարքէն անդին անցնելու , և ճամբուն մէջ ամեն զին կեցած էին թօփախներուն դունդը և շարունակ թօփ կրնետէին ի պատիւ կայսեր , և բոլոր եկեղեցիներուն զանկաները կըշալէին կոր աս միջոցին : Թիքեղիանօ ըսված դպրոցէն մինչև Իլալիայի ըսված դուռը տընկերէին երկու կարգ ծառեր , և ճամբաները գոցերէին անդիմիջ բրած խոտերով ծաղկներով , և երկու զին շարված էին արդային զինուորական պահապանները փառաւոր հազված զարդարված :

Իլալիայի ըսված դրան մէջ տնկերէին մեկ կամարմը յաղթանակի՝ որուն տակէն անցաւ կայսրը : Բաղաքապետը մեկ քանի երևելի իշխաններով լեռնաջ եկան կայսեր ու մեկ կարճ խօսակցութիւն շնորհաւորեցին կայսեր գալը : Իրեն ժողովորդեան մէջ՝ որ այսչափ ատենէն պէրի կարօտ մնացերէին իրենց սիրելի թիքին . կայսրն ալ ասոնց անուշութիւն պատասխան տրվաւ ըսելով թէ գիտեմ իմ ժողովորդեանս սէրը որ ցըցուցերէն և կըցըցնեն միշտ իմ վրաս , թէպէտ այսչափ ժամանակ հեռացայ իմ ժողովորդներէս , բայց դացի ձեռք ձգելու իրենց համար մեկ խաղաղութիւն որ շատ ատենէն պէրի թէ ես և թէ անոնք փափաքելով կըսպասէին :

Բաղքին կամուրջը փառաւոր զարդարներ էին , և քաղքի դռանը առջև կեցերէին 500 պզտիկ տղաքներ հազված զարդարված , և աջ ձեռքով բռնէրէին արմաւենիի ու դաւի նիւի ձիւղեր , և կայսրը այսպիսի փառաւոր զարդարված ճամբաներէն ալայով անցաւ դնաց մինչև սք Ստեփաննոսի եկեղեցին և հոնտեղը դէպք զգահաւոր ըսելէն ետև և լաւ անկից նոյն ալայով ու դնաց իրեն պալատը :

Նոյն իրկուսը փառաւոր լուսաւորութիւն ըրին Վիեննա քաղքին մէջ , և աս լուսաւոր

րութիւն այնչափ փառաւոր ու մարիֆէթի բաներ էր որ թէ տեղնիտեղը ստորադրել ուղեւնէն մեկ հատոր զիրը պէտք է , մենք միայն համառօտմը պատմենք :

Բուն քաղաքին մէջ ք զամենք փառաւոր լուսաւորութիւն զարդարված էին աս հետեւալ պալատները . առջինը էր Մեծցէի կայսեր եղբայրներուն պալատները . երկրորդը Նաբօլիի ու Սիկիլիայի թագուհիին պալատը . Մեծցէի կայսրուհիին մօրը . Ալպերթօ Սաքսոնիայի Բրինչիքէին . ու արշնուգա Մասսիմիլիանօին : Երկրորդը էր քաղքի իշխաններուն , պաշտօնատէրներուն , ու քաղաքական թիքսխանային : Չորրորդը էր կայսերական զործակալին և քաղքի . Բրինչիքէի Լեքսթինսթէին . Բրինչիքէի Շլաուդախէին . Բօնթէի Էլ թօնէս Մաքսիմիլիանօն . Իթալիայի Էթիօպիայի ու ուրիշ Բրինչիքներուն :

Քաղքէն դուռն վարըշին մէջ անհամար էին պալատները՝ որ փառաւոր լուսաւորած էին վերէն մինչև վար , մանաւանդ պալատներուն ճակատը զանազան ճարտարապետական ձևերով և սքանչելի մարիֆէթի զիւտերով զարդարանքներով , զի գունդդոյն ջահերով , պատկերներով , թափանցիկ աւաւներով , մակադրուներով . աս վերի պատմած էն փառաւոր զարդարանքները ըրերէին Վիեննա քաղքին էն վարպետ ճարտարապետները ու արհեստաւորները : Ասոցմէ զատ մեկալ տուններուն փառաւորութիւնը իւրաքանչիւրը իրեն բէֆին կէօրէ շիներէր , և հիւ մեկ տունով չեկար թէ քաղքին մէջ թէ վարըշին մէջ , որ մեկ նոր զիւտմը չունենար ամեն մեկալներէն պաշտա :

Վիեննայի իշխաններէն մեկը կըշինէկոր մեկ գիրքմը՝ որուն մէջ տեղնի տեղը կըստորադրէ աս փառաւոր հանդէսը . և գիրքին անունը պիտոր դնէ յիշատակ թիքին և հայրէնէն : աս իշխանը որոշեց որ որչափ ըստակ եղայնէ աս ծախված գիրքերէն պիտոր տայ Բուլմ ու թէօքլիդէ քաղաքներուն բնակչացը՝ որ շատ մնաս քաշեցին անցած տարվան պատերազմներէն . ով որ լսեց աս իշխանին բարի դիտաւորութիւն ամենքը դովեցին , և հիւ չիտարակուսիլ որ երբոր աս գիրքը օրթաւ իւրայնէ անհամար զնօղնիւր ըլլայ ով զի ան զիւղված ըստակին գլուխը շատ բան ըլլալով , կարենան ձեռք տալ ան ուղորմելի քիւլ եղած քաղաքներուն բնակչացը :

Կըզարմանանք շատ անգամ , թէ աշխարհքին մէջ ինչու համար միայն Եւրոպան այսպէս ծաղկեալ է և ծաղկեալ կըմնայկոր թէ դիտութիւն թէ բաղմամարդութիւն և թէ մարիֆէթներով , բայց ամենեւին պիտոր չէ զորմանալ , վն զի յայտնի է պատճառը , զերէմ քա

բանի որ կենդանի է հայրենասիրութե հոգին մէկ ազգիմը կմ մէկ միաբանութեմը մէջ, ան կարելի է որ ան ազգը կմ միաբանութեմը ոչնչանայ կմ խաւարի • Ինչո՞ւ, վասն զի ամմէնուն ջանքը ու նպատակը հայրենեաց սերը ըլլալով, կրճանայ իւրաքանչիւրը իրեն ամմէն գործքին մէջ իր հայրենիքը փառաւորեալով • Ինչպէս որ յայտնի երեցաւ աս դիպուածքին մէջ • Լսեցին թէ իրենց հայրենեաց տէրութեան երկու քաղաք զայ եղաւ ու ոտքի տակ գնաց, ամմէնքը վառվեցան՝ որ օգնութե թէ հասնին անոնց՝ իւրաքանչիւրը որչափ որ կրնային, և չիթողուն որ երթան փճանան • Եւ յայտնի ամմէն բանի մէջ նոյն կանոնը կրբըռնեն, և ասոր համար է՝ որ անուանի են աշխարհքիս մէջ և անուանի կրմնան միշտ, և աս բաժնիս յայտնի է նաեւ հին պատմութիւններէն • զերեմ տէյ հին ատէնէն պէրի որ ազգին մէջ որ կար հայրենասիրութե հոգին՝ ան ազգը միշտ անուանի եղեր է ամմէն բանի մէջ, և երբոր մարեր է ան եռանդը հայրենասիրութե ու միայն անձնական շահախնդրութե մտերէնէ, ան ազգը բոլոր բժապեր է, և անուանը պիլէ չէ մնացեր հիմայ աշխարհքիս մէջ :

18ին :

Եւ մեզին կայսրը իրեն բանակին մէջ շատ նոր կարգաւորութիւններ ըրաւ, նոր զօրապետներ օժիթիսներ, ճէնէնալներ դրաւ • Եւ ասոնցմէ զատ ուրիշ ճէնէնալներու զօրապետներու ալ պատուոյ նշաններ ու անուաններ տրվաւ : Եւ որովհետեւ աս երկու տարվան պատերազմներուն մէջը բոլոր Եւմեցէին զօրաց գունդը մտաւ պատերազմ, աս պատճառիս համար կայսրը ասոնց ամմէնուն ալ ուղեց տալ մէկ նշանմը՝ որպէս զի ամմէն ան նշանը տեսնողները իմանան թէ Եւրոպայի և հայրենեաց ազատութե համար իրենք ալ մէյտան դրած կենանքերնին՝ պատերազմեցան քաջութե պատուոյ դաշտին մէջ :

Աս զինուորական պատուոյ նշանը պիտոր ըլլայ մէկ խաւով՝ որուն շրջանակը զարդարված ըլլայ դաբնի պտակներով, և աս խաչին նիւթը պիտոր ըլլայ ան թօփիրը՝ որ աս երկու տարվան պատերազմներուն մէջ Եւմեցէին զօրքը առաւ Փրանսըններուն ձեռքէն • Խաչին մէկ կողմը դրովի պիտոր աս հետեւեալ մակագրութե • Ապրիլ 1813 = 1814. մէկալ կողմը Սիբէրիա Իշխանն, և Հայրենի • Փրանսիոս կայսր Վէհապա : Աս խաչը մէկ դեղին ու սև շերտովմը պիտոր կախեն կուրծքերնուն վր ան ամմէն զինուորակները՝ որ մտան աս երկու տարվան պատերազմներուն մէջ • և աս խաչը առնօղը,

ով որ ուղէնէ իրեն անուանը կրնայ խաչին վր փորել տալ :

Փ Ր Ա Ն Ս Ա .

Պոլսին • 7 Յունիսի :

Աղեքսանդր կայսրը Փարէզէն ճամբայ ելլալէն ետեւ, յունիսի 4ին հասաւ Պոլսին որ է մէկ ծովեզերեայ քաղաք մը Փրանսիա : Իսկիլիզին նաւերը՝ որ կըսպասէին կոր աս քիլէին առջևը՝ թէրները իսկիլիզեռա տանելու հմը, երբոր իմացան թէ Աղեքսանդր կայսրը հասաւ ան քաղաքը, մէկէն Քհիարէնցայի տուգան՝ որ էր գլխաւոր հրամայողը աս նաւերուն ցամաք ելաւ ու այցելութիւն դնաց կայսեր : Կայսրը էրթեսի օրը գնաց պրտրտեցաւ ոտքով քիլէին մէջ • սէյիր ընելու համար հոնտեղի գլխաւոր բաները • ուր տեղ որ կերթար կայսրը անհամար ժողովուրդ ետեւէն առջևէն կըբալէր կերթար • մէկ անգամմը ուղեցին որ ժողովուրդները հեռացնեն քիլէմ կայսեր քովէն ունի զատ չինեղի տէի, բայց կայսրը արդեւեց աս բանը, և հրաման տրվաւ որ մօտենան մինչև իրեն քովը ըսելով հէկ հէկ Քրանսընի նշանի չիպա • Իսկ պապառաւս :

Սահալը 4ին հասաւ Պոլսին թէրնալ • Աղեքսանդր կայսրը մէկէն այցելուէ գնաց Պոլսին թէրին, և խէլմը ժամանակ խօսակցութիւն ըրին մէկզմէկու հետ : Քհիարէնցայի տուգան՝ որ գացեր էր իրեն նաւը, նորէն ցամաք ելաւ, ու այցելութիւն ընելէն ետեւ Պոլսին թէրին հետը կեցաւ բոլոր օրը հոն, ունի զի ամմէն պատրաստութիւն տեսնան էր թէսի օրվան համար, զերեմ նոյն օրը նաւ պիտոր մտնաին Լոնտա երթալու համար : Նոյն գիշերը փառաւոր լուսաւորութիւն ըրին բոլոր քաղքին մէջ :

13ին :

Տպալթի օրագրութիւնը կըդնէ մէկ թուղթմը որ խրկովեցաւ մէկ մարդէմը անտեղի գաղէթաճիին, և է աս հետեւեալը :

„ Ով նր :

„ Ինծի կերեւնայ՝ թէ շատ հարկաւոր բան մընէր քուկին քաղէթաները կարդացողներուն իմացնել ու մտածել տալ մէկ բանմը որ արդէն ամմէնքը գիտեն, և մինչև հիմայ չի դրվեցաւ գաղէթաներուն մէջ ” :

„ Պոնաբաութէն ունի մէկ մայրմը, եղբայրներ ու քրվաթներ, և ասոնք ամմէնքը պրտտական էին Պոնաբաութէին իբրեւ անկից երախտաւորեալ, զերեմ անոր ձեռքով հասերէին այնպիսի մեծութե ու իշխանութե որ թէ ան չըլարնէ՝ ամմէնէին յոյսմը չուներին այնպիսի մեծութե հասնելու • Ինչպէս կըլ :

կըլայ՝ որ ոչ բնութեան, ոչ պատուոյ, և ոչ պարտականութեան անուշ ձայնը՝ որ մարդկային բնութեան գուծը շարժել կուտայ նոյն իսկ մարդը՝ իրեն ուրերիմ թշնամիին դէմ՝ երբոր ներութե մէջ ինկածէն։ Տիմայ ինչու պայտիսի երախտաւորեւ մօրմը և եղբարց սիրտը չիկըրնարկոր ի գուծ շարժել պայտիսի թշուառութե մէջ ինկող իրենց երախտաւորին վրայ։ Իրեն արդականները բարեկամները եղան քան դամկէնը առաջին երես դարձնելու անկից։ մօրը՝ ամմենեկին միտքէն պիլէ՝ չանցնէր՝ որ երթայ միթարէ իրեն տղան՝ որ սիրկին Եղածիպէս կեցած է մէկ քէօշ տեղմը։ ամմենքը պատշաճ կը սեպին որ Պօնաբառութե ընկեր ըլլայ խոնարհութիւն։ և երթայ բնակի ան ժողովուրդներուն մէջը՝ որ իրեն հշխին զօժ ըրեր էր։ Աս ինչ չարութե է՝ որ թող չխտար կատարել մարդուն պայտիսի պարտաւորեւ բնութե օրէնքը, և անտնօրինելի պարտաւորութիւն մարդկային երախտագիտութե։

«Մէկ ուրիշ լսելու արժանի բանմը՝ որուն ճմարտութեը ես քէօի կըլամ (կսէ աս թուղթը դրօղը)»։

«Պօնաբառութե սենեկապետներէն մէկը՝ որ անոր հետ զնաց Ելպա կղզին կըրէ՝ թէ ասկից մեծ դժբաղդուի չիկընար պատահել մեկուն՝ ինչպէս որ հիմակվան ատեն Պօնաբառութե ծառայուէր մէջ գըտնովելը։ զէրէմ Տիմայ խեղը կորսնցուցած իւնն թիպէս դորձքեր կընէ ևն ևն։ և նոյն իսկ ան օֆֆիցիալները որ իրեն հետը Ելպա եկան՝ որ իրեն հետը կենան, ու յուսահատելով թէ չեբըժըշկովի հիւանդութիւնը, նորէն դարձան դացին Փրանսա։ ասկից կեցնայ թէ երբոր դաշնակիցները միաբանութե չուղեցին դպիկ իրեն կենացնէ, անպտեկնը ամային վրէժի գրութեը զանիկայ ազատ չըրաւ իրեն արդար դատաստանէն»։

«Մէկ Մոսկովի ճէնէնալը՝ որ կրկէնար Բլէնվիլ բոված ամբողջին մէջ պատմեց աս հետեւեալ բանը։ Պօնաբառութե երբոր Մօսքան զնաց առանէ, կարծեց՝ թէ անկից ետե բոլոր Մոսկովտանը զապթ ըրաւ և հետեաբար բոլոր աշխարհը, անոր համար մէկէն մէտալը տայց հոնտեղը՝ որուն մէկ կողմը կըկարդացվէր Մաթթեմ, կայր Քրանայրն և Քյար Մոսկովտան։ Մէկայ կողմնալ կըկարդացվէր Աժ ի յեբրէիս։ և Մաթթեմ ի յեբրէի։ Աս բանս երաւոր անհաւատալի կերեւայ, բայց աս Մոսկովին ճէնէնալը խօսք տըլաւ թէ որ մէկ հատմը իրեն ձեռքը ինանէ աս մէտալն կամ ոսկի, կամ արծաթ, կմ պղնձ ինչպէս որ ձեռքը ինտանէ մէկէն պիտոր խրկէ»։

Աս թուղթը դնէին ետե Տալթի օրաբութե մէջը, դաղէթաճին տակը ծանօթութե կուտայ բսելով, ան անձը որ խրկեց մէղի աս նամակը՝ շատ հաւատարիմ մարդ է, և կըճանցանք նաև անձամբ ալ»։

Փարէլ. 24 Մայիսի։

Փարեզու մէջ մինչև Մայիսի 3 կեցերէն դեռ աս հետեւեալ թղթները։

Փրանսան թղթորը։ Նեմցէին կայսրը։ ու իրեն եղբայրները։ Պոուշին թղթը իրեն երկու տղաքներով ու ուրիշ ազգականներով։ Պալիեռան թղթը։ Վուռթէմպեկի Բրինչեքէն ու իրեն եղբայրը։ Օլանտաի թղթը՝ որ էր Օրանտին Բրինչեքէն։ Վիէմարին տուգան։ Պատէնին մեծ տուգան։ Մէքէմպուռի Բրինչեքէն որ է Մոսկովի կայսեր Էնիշտէն ու անոր եղբայրները։ Հօյսթէին - Օլտէմպուռի Բրինչեքէն։ Մէքէմպուռի Սթրէկոճին Բրինչեքէն՝ որ է Պոուշի թղթորին Էնիշտէն։ Սաքէ-Բօպուռի Բրինչեքէն։

Մայիսի 29ին Իդալիայի փոխարքային մալը որ էր Նաբօլէօնին առջի կնիկը և Փրանսայի կայսրուհին, մեռաւ Մալմեզոն իրեն պալատին մէջ իրեք օր հիւանդուի բաշէն ետե։ մեռնելու ատեն ամմեն իրեն քրիստոնէական պատրաստութե տեսած էր, և հօղին աւանդեց իրեն տղուն ու աղջկան թեւերուն վր՝ որ մէկը մէկ կողմը, մէկալը մէկալ կողմը կեցած էին, և շատ ատենէն պէրի տեսած չէր աս իրեն զաւակները։

30ին։

Մայիսի 30ին առաւօտեան սահալթը 9ին բոլոր Մոսկովին ղօրքը որ էր Փարեզին մէջ և անոր շրջանակները, ամմենքը թօի եղան Եղիսեան դաշտերուն մէջ, և հոնտեղը կարգաւորեցան շարվեցան պատերազմի կարգով։ Կէսօրը եկան Մոսկովին կայսրը, Նեմցէին կայսրը, Պոուշին թղթը, ու ուրիշ տերութե Բրինչեքէները և Փրանսալի Բրինչեքէները իրենց երեւելի օֆֆիցիալներով ճէնէնալներով, ու սկսան ընել տալ լէճանուր զինուորական թալիմ, բոլոր Փարեզու ժողովուրդը հոնտեղը դիմերէր, և երբոր կայսերը կըպրտուէին ձիով իրենց ղօրաց առջևը՝ ժողովուրդը ամմենքը մէկ բերան ուրախութե շնորհակալ կըլային ասոնց ըրած բարեբարութիւններուն վրայ։ աս զինուորական կրթութե եղաւ վերջի հանդէսը, և ասկից ետե բոլոր Մոսկովին ղօրքը Փարեզին ճամբայ ելան երթալու համար Երենց երկերը։

Համաժողովին խաղաղութիւն պահպանելու
որ ըրաւ Քրանսան՝ դաշնակից փերուծներուն
հետ :

1. ամէն տերութիւնները որոշելէն ետեւ իրենց
լիակատար իշխանութիւն ունեցողները, հաս-
տատեցին դաշնադրութիւն այսպէս :

1. Դաշնադրութիւնները ստորագրողներէն
ետեւ ըլլայ բարեկամութիւն Քրանսայի ու դաշ-
նակից տերութեց մէջ, և իրենց յաջորդներ
բուն ու իրենց հպատակներուն մէջ . և եր-
կու կողմնալ ջանայ թմ կարելի կերպով պա-
հել աս միաբանութիւն ոչ միայն իրենց տե-
րութե մէջ, այլ ամէն Եւրոպայի տերու-
թիւններուն մէջ Եւրոպայի հանդստութեւր
համար :

2. Քրանսայի Տերութեւր ամբողջ պահե-
լէն ետեւ իրեն տերութեւ սահմանները ինչ-
պէս որ էր յունիսի 1ին, 1792, տրովի իրեն
մէկ քանի տեղեր ալ :

3. Քրանսայի տերութեւր, Պէլժիօն, Գեր-
մանիային, ու իդալիային հին սահմանները
պահելէն զատ, ինչպէս որ էր յունիսի 1ին
1792 . տրովի հիւսիսային ծովէն սկսած
Տուսքերքին ու Նիքթորթին մէջէն մինչև մի-
ջերկրականը կայսէս ու Նիցցային մէջ . նմա-
նապէս Սպանիային կողմը ինչպէս որ էր յու-
նիսի 1ին 1792 : Քրանսան կը հրաժարի ան
ամէն տեղերուն իրաւունքներէն թէ՛ բլթ
եղերէ թէ՛ դաւառ եղերէ՝ որ հիմակվան որո-
շած սահմաններէն դուրս էնէ : Դաշնա-
կից տերութիւններնալ կուտան իրենց կողմա-
նէ լիակատար իշխանութիւն Քրանսային՝ որ
զօրացնէ, ամրացնէ ան տեղերը որ կը տրու-
վի իրեն՝ ինչպէս որ պատշաճ կըսեպէ անոնց
ապահովութեւր համար :

4. Ապահովընելու համար Ճինէվաին
ու Զվիցցեռին հաղորդակցութեւր, Քրան-
սան կը հաւանի որ Ալեքսուան ճամբան ըլ-
լայ հասարակ աս երկու տեղերուն . և աս
երկու քաղաքաց տերութիւնները միաբանին
բարեկամութե կհօմրիւկներու վերաբերեալ
բաներուն վր, ու բօտաններուն կարգաւո-
րութե, ու խարճը տեսնալու ճամբաներուն
շինութեւր :

5. Ռէնօ գետին մէջ ուրտեղ որ նաւ կը
բանի մինչև մեծ ծովը, աղառ ըլլայ ամէն
տերութե, և հիշմէկը չեկարենայ արգելու-
մէկը մէկալինը : Երբոր ըլլայ Բհանուր Եւ-
րոպայի խաղաղութե ժողովըր, անտանը
աղէկը կը կարգաւորվի թէ ամէն ան դե-
տին վրայ եղողները ինչ արդար ու հաւասար
իրաւունք պիտոր ունենան իւրաքանչիւրը վա-
ճառակնութե համար . և մէկ ազգ մէկալ
ազգին հետ հաղորդակցութեւր համար :

6. Օլանտան՝ որ տրովեցաւ Օլանտի
Բրինյեբէին ամենեւին կախումն չունենայ ու-
րիշմէ : Գերմանիային տերութիւնները ըլլան
անկախ, և ամէնքը մէկտեղ կապվի դաշնակ-
ցութե կապով : Զվիցցեռին ըլլայ առջինին
պէս ու ինքը ղինքը կառավարէ անկախ ու-
րիշմէ : Իդալիան բաց ՚ի ան սահմաններէն
որ պիտոր նէմցէին տրովի, մէկալ քնացած
ները ըլլան առանձին տերութիւններ :

7. Մալթա կղզին և իրեն շրջականները
տրովի ժառանգութե ինկիլիզին :

8. Ինկիլիզին թէրը իրեն և դաշնակցաց
դաշնադրութեամբ կը պարտաւորի ետ տա-
լու Քրանսրդի թէրին որոշված ժամանա-
կին կէօրէ ան ամէն տեղերը՝ որ Քրանսան
յունիսի մէկին 1792 ունէր Ամբրեգայի, Ա-
փրիկէի ու Ասիայի երկրին ու ծովերուն
մէջ՝ բաց ՚ի Թապալիօ, Սուրբ Լուչիա ըս-
ված կղզիներէն, և Քրանսայի ըսված կղ-
զիէն հանդերձ իրեն քովի եղածներով՝ որ
Քրանսայի թէրը կուտայ լիակատար ժառան-
գութե ինկիլիզին թէրին : Դմանապս քը Տը
մինիօ ըսված տեղին մէկ մասը :

9. Շվեդի ու Նորվեճիայի թագաւորը ի-
րեն դաշնակցաց հաւանութե կուտալու
բա կղզին նորէն ետ կըդարձնէ Քրանսայի
թէրին, և կը հրաժարի ամէն իրաւունքնե-
րէն՝ որ կընար ունենալ ան տեղին վր :

10. Ինկիլիզին թէրը միաբանութե իրեն
դաշնակցաց հետ, որոշված ժամանակին կէօ-
րէ ետ կըդարձնէ Քրանսրդին կուլինան՝ ինչ-
պէս որ էր յունիսի 1ին 1792 :

11. Ան բերդերը, ամրոցները, և ուրիշ
տեղերը որ ետ տրովի պիտոր Քրանսրդին 8,
9, 10 երդ յօդուածներուն կէօրէ, յանձնը-
վի նոյն վեճակի մէջ՝ ինչպէս որ էր աս դաշ-
նադրութիւնները ըլլալու ատեն :

12. Ինկիլիզին թէրը կը պարտաւորվի՝ որ
Քրանսրդի թէրին հպատակներուն որ են ին-
կիլիզի իշխանութե քաւր Զինտիստանի կող-
մէրը, պաշտպան ըլլայ ապահով պահելու ի-
րենց անձինքը և ունեցածը չունեցածը և ի-
րենց արթօնութիւնները նկատմամբ վաճառա-
կանութե : Քրանսրդին թագաւորնալ իրեն
կողմանէ միայն հօգ ունենալով պահելու
համար, միշտ միաբան խաղաղութե ինկիլի-
զին ու Քրանսրդի տերութե մէջ, և ցըցունե-
լու համար թէ իրեն կողմանէ որչափ որ կը
նայնէ կըմանայ պահելու աս միաբանութե,
կը պարտաւորվի որ չամրացնէ ան տեղերը
որ են Զինտիստանի մէջ ինկիլիզի սահմանա-
դրուի, և աս տեղերուն մէջ միայն այնչափ
զօրք դնէ՝ որչափ որ բաւական է պահելու
համար ան տեղերուն հանդստութեւր ու խա-
ղաղութեւր :

13. Փրանսըզին ձկնորսութիւն իրաւունքը Ամերիգայի Նոր լուսնի երկրին թէզդեաճին վն (1) ու ուրիշ մօտիկ կղզիներուն ծովերու մէջ և եւ Լորէնցիօն պողազին մէջ ըլլայ նորէն այնպէս ինչպէս որ էր 1792ին :

14. Ան տեղերը որ ինկիլիզը ու իրեն դաշնակիցները ետ պիտոր տան Փրանսըզին , ըլլայ աս Տեուեալ որոշմանը կէտի . ան տեղերը որ են Տիւսիսային ծովուն մէջ կիմ Ամերիգայի ու Ալիքիէի ծովերուն ու երկրին լուսնի մէջ , տրուի 3 ամսէն ետեւ , և ան տեղերը որ են Քաբօ օի Պոնասքերանցաէն անդին , տրուի 6 ամսէն ետեւ :

15. Կարգաւորութիւն թէրսիսաններուն պէյիկ նաւերուն և ուրիշ նաւերուն որ են ան ծովերէնայ քաղաքներուն մէջ՝ որ Փրանսան կուտայ ուրիշ տէրութիւն , ինչպէս որ որոշվեցաւ ուրիշ դաշնադրութեց մէջ , ըլլայ այսպէս . պէյիկ ու պատերազմական նաւերը ու ուրիշ նաւերը , նմանապէս ծովային թօիները և պատերազմի պաշարները և ամմէն նիւթերը նաւ շինելու ու զինուորելու զանոնք , բաժնիկի Փրանսըզին ու ան քաղաքներուն մէջ ուրտեղ կրդըմարմին ան նիւթերը , նիւթերը բային երկուքը Փրանսըզին տրուի , մէկ բայնայ ան տէրութիւն որ պիտոր առնուան քաղաքները . և ան պէյիկները ու ուրիշ պատերազմի նաւերը որ շինվելու վրայ էին , բայց դեռ լըմնցած չենէ՝ աւրուի ու բաժնիկի նոյն համեմատութիւն ինչպէս որ որոշվեցաւ վերը . և որչափ որ անտեղվանքը Փրանսըզի պաշտօնատէր , արհեստաւոր կաշնէ դառնան Փրանսա . և Փրանսըզին տէրութիւնը կրպարտաւորուի որ իրեք ամսըլան

միջոցի մէջ որչափ որ իրեն փայ ինկանէ կիմ տանի անկից կամ ծախէ անտեղը :

Ասկից ետեւ Ամերիգային նաւահանգիստ տը ըլլայ նաւահանգիստ վաճառականութիւն :

16. Ամմէն դաշնակիցները միաբանութիւն կը հաւանին որ մօտեցնելու համար առիթ եւրոպայի խռովութիւնը կը խոստանան որ ան քաղաքներուն մէջ որ ան դաշնադրութեամբ կը յամնէ մէկը մէկալին Տիւ մէկ անձիմը նեղութիւն չի հասնցըվի իրեն նաստիկ սիրով յարվելուն համար մէկ կիմ մէկալ տէրութիւն հետեւ կիմ դադրած տէրութիւն հետեւ :

17. Ան ամմէն քաղաքներուն մէջ որ պիտոր փոխվի տէրութիւն , տրուի անտեղի բնակիչներուն՝ նաւ օտարականներուն որ են ան քաղաքցի , 6 տարի միջոց՝ որ իրենց կալվածքները կիմ աս վերջի պատերազմէն առաջ առերեն կիմ վերջը , կարգաւորեն իրենց ուղածին կէտի , և երթան բնակին ան տեղը՝ ուրտեղ որ իրենց հաճոյնէ :

18. Դաշնակից տէրութիւնները ուղենալով յըցընել իրենց սէրը Փրանսըզի թիւրին , կը հրաժարին իրենց կողմէն ան պարտքերէն՝ որ Փրանսան պիտոր վճարէր իրենց 1792ին ետեւ եղած պատերազմներուն վճարքը . նմանապէս Փրանսըզի թաղաւորնալ կը հրաժարի ան իրաւունքներէն որ պիտոր պահանջէր դաշնակիցներէն :

19. Փրանսըզի տէրութիւնը կրպարտաւորվի վճարելու ան իրեն պարտքերը որ իր երկրէն դուրս առանձին դաշնադրութիւն պարտական է մասնաւորներու :

20. Ան դաշնադրութիւնը ընտելները որոշեն իւր

(1) Նու եւիւր : Աս է մէկ մեծ կղզի ովկիանոս ծովին մէջ՝ որ կընայի Տիւսիսային Ամերիգային արեւելեան կողմը , և է նիւ Լորէնցիօն լուսնի պողազին քովը , ու կիցայ 36 ու 53 Լայնութիւն աստիճանին մէջ : Աս կղզին 1497ին դառն Զոլհաննէս ու Սեպաստիանոս Քալօթ հայր և որդի , որ եօթներորդ Էնրիկոս Ինկիլիզի թիւրէն խրկուած էին դառնալու համար աս տեղերը , աս կղզեան ունի գրեթէ 300 ըլլա շրջապատ մէկ վառն երկու մընակէն է :

60 ըլլա հեռու աս կղզին է մէկ մեծ թէզդեաճին պախալայ լուսնի ծուկը որսալու համար , և աս ծուկը հոնտեղը պիտոր առաւ է՝ որ մէկ վարդաւ ձկնորսութիւն հարիւրաւոր կընայ որսալ մէկ որվան մէջ . աս տեղի ձկնորսութիւնը հին է , զերէ մէկ Ինկիլիզը կըսէ թէ ինքը 1521ին տեսնէ հոնտեղը 50 նաւ զանազան աղբերու . և ամմէն տարի կըրթային հոն 5 կիմ 6 հարիւր նաւ Ինկիլիզի : Փրանսըզի ու Օրանորզի բեռնաւորելու համար իրենց նաւերը աս ծուկէն :

Աս նոր երկրին կղզին ըլլած է լեռներով ու անտառներով , և մէկը կայ ամմէն տեսակ կենդանիներ թէ մեղի ծանօթ և թէ անծանօթ , ամմէն բարիք կը բերէ , և հաւան ալ պողի տեղ ալ զէկ է պողի տեղ գէշ է : Աս կղզին արեւելեան ու Տիւսիսային կողմերը հասարակորէն երկինքը միշտ տանգոտ է , բայց հիւսիսային ու արեւմտեան կողմերը է պարզ ու անուշ հաւաներ . աս մեծ կղզին էն խորունկ տեղերը տաճա աղէկը չեն կըրցած գտնալ . աս տեղի շատ լեռները գրեթէ միշտ տառնապատ է , վն զի հիւսիսային քաղաքներ շատ կը բռնէ :

Եթէ աս կղզին ըլլար բազմամարդութիւն ու աղէկը երկիրը լանեցընէ իննէ՝ հարուստ տեղերէն մէկը կըլար . աստեղի բնակիչները հասարակորէն չարապանց կարճահասակ են , գրեթէ ամմէնը աստանց մուրքի . դէմքերնին երկայն ու տափակ . աչքերնին խոշոր , քիթերնին կարճ . Լայրաւոր ունի կուգան Էսքիմալքսեղցի , որսորդութիւն ընելու աս տեղը և միտնալային վաճառականութիւն ընելու համար Եւրոպացոց հետ : Աս կղզին մայրաքաղաքին անունը Բիւաէնցա է :

իւրաքանչիւրը իրենց կողմէն պաշտօնատէր-
ներ՝ որ հոգ տանին լըմընցընելու 18 • 19 երդ
յօդվածներուն մէջ որոշված դաշնադրութի
ները, քննելով թէ որը պիտոր վճարվի և
որը պիտոր չվճարվի :

21 երրորդ յօդվածէն մինչև 31 երրորդ
յօդվածը՝ գիտնալու բանմը չիկայ, մանր
մուկը ստակի վճարելու բաներ են :

32 • Երկու ամսական մէջ ամսէն տէրու-
թիւնները որ մտան աս վերջի տարիներու
պատերազմներուն, կը պարտաւորին որ որո-
շէն իրենց լիակատար իշխանութի ունեցո-
ղը ու խրկեն Վիէննա՝ որ հոնտեղը ըլլայ մեծ
Էջանուր ժողովմը՝ ուրտեղ պիտոր որոշվի
ամսէն Եւրոպայի կարդադրութիւնները :

33 • Աս դաշնադրութիւնները երկու կողմի
թիւններէն ստորագրվի, ու 15 օրվան մէջ և
թէ որ կարեւրէնէն տաճա շուտ, ցըցունեն
իւրաքանչիւր լիակատար իշխանները մէկզմի-
կու :

Ի հաստատութի աս դաշնադրութեանց
կրկը քեն ամէն լիակատար իշխանները իրենց
Մեօհիւրներով :

Հաստատու Մէթթիւնիւնի Բրինչիբէն •
Պէնէվէնթի Բրինչիբէն :

Սթատիօնի Քօնթէն :

Հաստատու փարէզ քաղքի մէջ Մայիսի
30, 1814 :

Ոյ զի ամսէն տէրութեց մէջ մէկ խոռվու-
թե նիւթմը չիմընայ տէի միաբան հաւանութի
որոշեցին՝ որ ամսէն տէրութիւնները ջնջեն իրենց
քիւթիւններուն մէջէն ան ամսէն դաշնադ-
րութիւնները որ եղան 1805 ին • և 1809 ին :

3 Եւրոպի :

Սոսկովին ու Նեմցէին կայսերքը ճամբայ
ելան փարէզէն յունիսի շին :

Իրաւոր ամսէն կայսերք և թիւրք շատ սի-
րելի եղան Փրանսիոյ ազդին, բայց ամսէնէն
շատ եղաւ սիրելի Աղեքսանդր կայսրը իրեն
քաղաքավար ու անուշ բնութիւնը համար, և
Փրանսիոյ գաղթիւններուն մէջ մեծ մեծ դո-
վասանքներով կը յիշէին :

Մայիսի 30 ին Փրանսի թիւրին կէլիւնե-
րուն պաշտօնատէրը ներկայացուց թիւրին
նոր ստակը որ պիտոր տըպվի թիւրին պատ-
կերով • թիւրը շատ հաւնեցաւ թէ աղէկ
նմանցուցերէն իրեն պատկերքը, և հրաման
տրվաւ որ հէմէն սկսին տըպել նոր ստակը :
Աս ստակին մէկ կողմը է թիւրին երեսը՝
դիւնէն սկսած մինչև կուրծքը, և դիւնու մա-
ղերը ետև դարձուցած ու մէկ տեղ ժողոված
կապված է մէկ շերտովմը, և չորսդին դրած
է Լուիս 17 երդ • Թիւր քրանսայոս : Ետևի կող-
մը կայ մէկ վահանմը՝ որուն վրայ կայ իրեք

շուշանի ծաղիկ, և անոր վրայէն մէկ սխալ-
մը, դրած երկու ձիթենիի ձիւղի վրայ • աս
նշաններուն չորս կողմը կը կարդացվի քրա՝
որ կարծէ 5 փառնա • 1814 : Ստակին դրսի քէ-
նարը գրված է ՏԻ, Կրէն զԻճին :

Յունիսի շին կէսօրվան ատեն Ճիւղէրի-
նա Մաթթիւնի առջի կրնկան մարմինը, փա-
ռաւոր հանդէսով Մաթթիւնի պալատէն
փոխադրեցին Ռուէլի ժողովրդապետական
եկեղեցին • աս հանդէսին մէջէն Մէթթիւ-
պուռկին Բրինչիբէն, Փրանսայի Մաթթի-
շալները, օֆֆիշիալները, Ճէնէալները թէ
Փրանսիոյ և թէ դաշնակցաց, և ճերակոյտ
ները : Թուռին արքեպիսք ըրաւ պատարագ
ննջեցելոյն համար, կար հոնտեղը նաև ու-
րիշ եպիսկոպոսներալ : Մեռածին մարմինը
դրված էր խուրշնէ սուկուռիկի մէջ և աս
սընտուկնալ դրված էր ուրիշ փայտէ սնտու-
կի մէջ :

Մէլ չաի Գիւլէի • Դիւղէինա կայսրուհին Լէ :

Լսիկա ծներ էր 1763, յունիսի 6 ին՝ Մաթ-
թիւնիքա Սիւրիդայ եղած մեծ կղզին մէջ •
Ռօհառնէ՝ պատերազմի մառեշալը Փրանսի-
ոյ թիւրին զօրացը երբոր դնաց Մաթթիւնի-
քա՝ թիւրական յանձնարարութիւն, հոնտեղը
պսակվեցան մէկզմիկու հետ, և քիւմը ժա-
մանակ անցնէին ետև երկուքը մէկէն դար-
ձան եկան Փրանսա • 1793 ին երբոր եղաւ
Փրանսիոյ խոռվութիւն, Ռօհառնէ՝ որ էր
թիւրական ժողովին անձինքներէն մէկը, ան
ալ սպանվեցաւ, անոր համար Ճիւղէրինան
ալ ինկաւ շատ թիւրիւն թշուառութիւններու
մէջ, և խէմը ամիս ալ կեցաւ բանտի մէջ :
Ասկից ետև Պօնաբաութիւն 1796 ին ասոր
հետ պսակվեցաւ :

Երբոր Ճիւղէրինան պզտիկ աղջիկ էրնէ,
էյլէնձէի համար դնաց մէկ ֆալձի կրնկան
մը քով, (ինչպէս որ հառարակ սովորութի
է ամերիկայի կողմերը) հարցընելու համար
թէ ինչ բան պիտոր ըլլայ իրեն՝ քանի որ
կապրինէ • աս ֆալձի կրնկնալ դուշակեց
թէ հոնտեղը պիտոր դայ մէկ երևելի մարդ-
մը ու անոր հետ պիտոր պսակվի, և անկից
ետև այրի փառ պիտոր մնայ, և ինչպէս պիտոր
շատ թշուառութիւններու մէջ, և մինչև աս-
տիս անդին պիտոր ինչպէս իրեն ապրուս-
տը փնտռելու համար, և ասկից ետև պի-
տոր ըլլայ առաջին կրնկը աշխարքին մէջ •
աս ըսելով կուգէր իմացընել թէ կայսրուհի
պիտոր ըլլայ • և ասկից ետև անպիսի թըշ-
ուառութիւն ու ողորմելուէ մէջ պիտոր ինչպէս
որ մինչև կտորմը յարդի ամանի կարօտի պի-
տոր վրան պսակելու համար : Եւ ինչպէս որ
ոմանք հաստատ կը պատմեննէ, աս դուշա-
կու :

կութիները այնպիսի սաստիկ տպաւորութիւններէն էին աս աղջիկան երեւակայութեւր, և նախապաշարմամբ միտքը դնելով թէ ամեն բան կատարվի պիտոր իրեն վրայ տէի, բանի որ միտքը կուգարնէ, վախէն կըսկըսէր դողալ (1):

Ի Դ Ա Լ Ի Ա.

Էլլա • 5 Յոսիսի:

Յունիսի Յին, սահաթը 4 ուկիսուն մէկ սաստիկ շարժմը եղաւ Բօրթօֆէրրայօ. աս շարժը թէպէտ մէկ ֆեսամը չհասաւ, բայց շատ վախցուց անտեղի բնակիչները:

Բաօլինա Նաբօլօնին բոլոր Էլլա գնաց տեսնուելու իրեն եղբորը Տէտ. 19 առապառ 100 ալ ձի տարուեցաւ Էլլա՝ Նաբօլօնին գործածութեւր համար. Նաբօլօնը առողջ վիճակի մէջ է, ու շատ անգամ զբօսաւ նաց հմր կելայ կրպը որտի կամ առապայով կի՞ ձիով կի՞ խայրնով: Ան նաւահանգստին մէջը երկաթ նետած կեցած է 2 ինկիլիզի պէլիկ պատերազմական նաւեր:

Նաբօլ. 6 Յոսիսի:

Յունիսի 4ին առաւօտը Գեւորգ ինկիլիզի թէլորին տարեղարձ հանդէսին օրը մէկ Փրէկաթմը ու ուրիշ ինկիլիզի նաւեր՝ որ կէցերէին Նաբօլի նաւահանգստին մօտիկները, բացին իրենց հանդէսի պայրախները ամ մէկ տէրութեց, և Նաբօլին պայրախը օր թայի սէրէն տէրէկին էն ծայրը բացերէին:

Նաբօլի թէլորը խրկեց Փրէկաթի խաբուտանին մարդ՝ որ իր կողմանէ ուրախացուի ըրին այսպիսի հանդիսաւոր օրվան համար, և հրամայեց Նաբօլի թէլորնալ որ ամեն թէլորական նաւերը զարդարեն դրօշակներով, և իւրաքանչիւր նաւ ինկիլիզին դրօշակը սէրէն տէրէկին էն թէլիէն բանան: Նաբօլ թանցիներուն նաւերը 21 կտոր թօփ նետելով բարեւ տրվին ինկիլիզներուն, և անոնք ալ թօփեր նետելով առին անոնց բարեւ: Նոյն իրիկունը մեծ դիաֆէթ բրաւ Նաբօլին վէզերը՝ որուն հրաւիրված էին ամեն երեւելի թէլորական պաշտօնատէրները, Փրէկաթին խաբուտանը ու ուրիշ ինկիլիզի օֆիցիալները և երեւելի անձինքները՝ որ նոյն ամենը հոն էին դաշնակցաց բանակէն:

Հոռ. 24 Մայիսի:

Երբոր հրաշալի կերպով ազատեցաւ Սրբադանը Փրանսայէն, ու եկաւ մօտաւ իր հողը իրալիա, ու կոխեց իր մասնաւոր երկիրը՝ որ է Հռոմայու տրուէն, արդէն բոլոր Ֆէհնէր էր իր փառաւոր դարձը պարգերեաւ թէ իրեն աթոռը. ուստի՝ ուսկից որ կանցներնէ, բաղբըներով դեղերով չէ առաջ կելլային, ու փառօք կընդունէին զինքը. տեղ տեղ ալ իր առապային ձիանցը տեղը հարիւրաւոր մարդիկ կըլծոճէին, ու կըբաշէին առապան, և անանկ ովսաննայով կըբերէին: Յայտնի հրաշքներալ հրատարակեցան որ մէկ

(1) Աս վերի պատմած բաներէնիս պատմելէն ետեւ, կուզէիք իմացընել նաեւ թէ նախ աս բաները մարդ հաստատ չիդիտեր թէ իրաւ է կի՞ սուտ է, զէրէմ շատ անգամ պատմելէրէ այսպիսի բաներ՝ որ ասը Փասը չիգայ ամենէն, երկիւ թէ որ իրաւ պիլէ ըլլային՝ պատահական ռատտ կուգայ երբեմն, և աս անկից յայտնի է՝ որ ամեն գուշակածը չի կատարվիր: Ինչպէս էն վերջն գուշակութեւր չեղաւ, դէրէմ ինքը երբոր վար ինկաւ Փրանսայի կայսրութեւթէն՝ ամենէն հիշ մէկ բանի կարօտութեւր չեւեցաւ ինչպէս կըսէր գուշակութեւր մէջ թէ յարգի պիլէ պիտոր կարօտ մընայ, այլ չէ հակուտակը եղաւ, ունէր 4 միլիօն կէլիւր, փառաւոր թագաւորական սպառտ, ծառայներ, աղախիններ, փառք, պատիւ ևն:

Իրաւ որ եղեր է շատ մարդիկներ՝ որ հարիւրաւոր տորի առաջ գուշակէրէն աշխարքիս մէջ ինչ փոփոխութիւ պիտոր ըլլայ տէի և եղեր է, բայց ինչ է ասոր պատճառը, վն զի այսպիսի մարդիկ սաստիկ սուր գատունն ունենալով կըտեսնեն աշխարքին գիրքը վիճակը ու կըգուշակեն թէ այսպէս կի՞ այնպէս պիտոր ըլլայ և կըլլայ, թէպէտ և ոչ ամեն բան տէղնի տեղը. այսպէս աս Փալճի կնիկնալ տեսնալով աղջիկան կարգէ գուշակ գեղեցիկութեւր, և իրեն բարուց ամբըլութեւր, որ հասարակօրէն այսպիսիները աղքատ տատիճանի պիլէ ըլլան՝ կըրնան հասնիլ մէկ մեծ իշխանութեւր, և հասարակօրէն իշխանաց վերջը աւելի թշուառ կըլլայ բան թէ ալիկ՝ անոր համար գուշակեց այսպէս, անոր համար պաղկայն կատարվեցաւ պաղկայնի սոջ եղաւ, և այսպիսի բաներուն հաւատացօրէն քով ուրիշ բան չեմընար՝ բայց էթէ վախը կի՞ ուրախութեւր ան հասնելու իշխանութեւր, իսկ իրքը ամենէն բանմը չըլլար. ասոր յայտնի օրինակը գիշերվան երողնէ. ամեն մարդ փորձով գիտէ թէ մարդ որչափ երազ կըտեսնային ամենէն սուտ է և չիկատարվիր, բայց ի վրայոր անի հաղարաւոր երազներէն մէկը ռատտ կուգայ որ կըկատարվի, ասով չքովի թէ երազը կըլծմարտի. ուրեմն ասկից կըհետեւի որ այսչափ հաղարաւոր Փալճիներուն՝ հաղարաւոր գուշակութիւններէն մէկը ռատտ կուգայ՝ որ կըլծմարտի, ինչպէս որ հաղարաւորը բերաւորը սուտ կէլլային. անոր համար այսպիսի բաներու միայն տգէտ, խապա, կոպիտ Ժողովուրդները կաւտան, իսկ աս որ քելմը բարակցած է գիտութեւր ու զանազան աշխարքի վերաբերեալ հմտութեւր, ամենէն ախանջ պիլէ չի դնէր ու ծիծալէլի կըհամարի:

մէկ քանի երեւելիները առ պատմութիւն եւ տեւէն պատմենք :

Երբոր Հռոմ պիտոր մտնարնէ Սրբազանը, արդէն քաղաքը ամմէն պատրաստութիւն տեսած էր առօք իրաւօք զինքը ընդունելու : Եւ այն օրը որ կրկնենք՝ "Մուտն 'ի Հռոմ յաղթանակաւ", քի մայիսի 24ին, դեռ լուսեցած չիլուսցած, բուլանդակ Հռոմայու ժողովուրդը դրսէն եկած անհամար օտարականներով բոլոր ոտքի վրէ էր, ամմէն հրապարակները լցված խնձախերճ, մանաւանդ ան ճամբրները ուսկից որ պիտի դար անցնէր Սրբազան Տճը՝ զարդարված էին ամմէն թախրմով ամմէն ատենվան զիննէթներէն ու ալայներէն վեր : Սրբազանը Հռոմայու որ ճամբաներէն որ պիտոր անցներնէ՝ առաջուց որդիված էր :

Ասանկ մենծ տօնի օր եղած չէր. ամմէն խանութ փոյ, ամմէն արհեստաւոր դարդրած. ամմէն մարդ մէկ սրտով մէկ բանու գործը բեր էր՝ քաղաքը զարդարել, տներուն պատուհանները զարդարել մէկմէկէ վեր : Օրերով առաջ ուխտաւորներ իրենց սէլիքի տեղ բռներէին, անանկ որ ոչ պատուհան մնաց, ոչ շահնիշիւր, որ արդէն չի լցվի. ուստի պէտք եղաւ որ եվելցըրեն նոր շէնքերով դուրս ելած շահնիշիւրներ, փօնթէ մօլէ լըսած տեղէն ինչվան 'ի փօնթա տէլ բօբօյ, (ուր է մենծ տիվան եւլուն.) և անկից ինչվան նը Պետրոսայ ժամը, ու փափին սաքնայը որ 'ի Վատիկան և 'ի Քուրիինալ : Ասոնք ալ բաւական չեղան, շատ մարդ տա նիքները ու քիւրէմաները լցվեցան : Ամմէն պատուհաններէն շահնիշիւրներէն կախված էր թօի թօի բարակ գոյնդգոյն խումաշներ, վարպետ բանվածքով խալներ, ծաղկազարդ աղղղներ, և այլ զարդարանք՝ որ արեւը ցածման պէս՝ աղուոր տեսք մը տըվեր էր բոլոր քաղաքին :

Դեռ Սրբազանը չեկած՝ ամմէն մարդ իր տեղը պատրաստ գտնուելու հետ էր. ոտքի վրայ եղած անհամար բազմութիւն 'ի զանոս սիսան քաղաքին մէջ ժուռ դալ փառաւոր առապանք կի գօցներ՝ զարդարուն թախրմով, ու զարդարված հագված կապված ծառաներով : Երբ կարտիսաններուն, որը ելեններուն, որը մեծամեծ մարդկան թէ հօովմայեցոյ՝ թէ գրեցոյ. որը Ֆականաց, որը եկեղեցականաց՝ ինչպէս եպիսկոպոսներու ու պաշտօնաւորներու, որ ասոնց ամմէնք կերթային իրենց փեղը կենալու : Ամանապա քաղաքն զօրք իրենց տեղվանքը շարվեցան իրենց կարգով՝ թախրմով, ու պայրախներով. փափին առանձին զօրք, փափական թիկնապահ զօրք Զվիցցերէ, կապիտուլեան

ճերակուտին զօրք, Նեմցէի սիւհահին, նաբօլիէ հետեակ ու ձիաւոր զօրք, որ թէ աղուոր, և թէ ահաւոր տեսք կուտար բոլոր քաղաքին : Թող որ երեւել տեղվանք չալ զըճինք կային՝ իրենց ամմէն բարակ վարպետութիւն ցըցնելու, ու մենծ ցնծում ընելու համար :

Քանիսիւ օր առաջ հռոմ եկած էր խելմալ ձիաւոր մաճառի զօրք : որ երկու թեւ բաժնած կեցաւ փափական զօրքին հետ փօնթա տէլ բօբօյլին բերանը, որ է հռոմայու քաղաքին մենծ դուռը՝ ուսկից որ Սրբազան Տճը պիտոր մտնար ներս : Աս ան մաճառի գունդներ՝ որ կայսեր հրամանով առաջուց փափին ընդառաջ դացեր էր, ու խելմալ տեղ ճամբուն մէջ հետը եկած էր, ուստի հիմա ալ իրենք առաջ եկան Հռոմ՝ որ Փափը ալայով ներս մտցընեն հռոմայեցոյ հետ որոց մենծ պատիւ ու ուրախութիւն սեպվեցաւ աս րանս :

Երբոր մտենալու եղաւ Սրբազան Տճը քաղաքն դուռը նէ, չէ առաջ դնաց խելմալ դուրս՝ մէկ փառաւոր ու չորս ձիով առապայով՝ մենծ ասպետը պարոն Լէյիպզէլ թեռն արտաքոյ կարգի եկած էլ չին Նեմցէի կայսեր : Ան ատեն հռովմայեցիք առ հաւարակ ծափ զարնելով՝ կեցցէ կանւեցին, և օջհներ կարդային թէ Սրբազանին, թէ միաբանել թագաւորներուն, տեսնալով որ միանգամայն ցըցուց անունցմով ան Տօխա խաղաղութիւն ու եկեղեցնայ հաստատութիւն և եկեղեցոյ դուռը՝ որ է հռոմայու Սրբազան Տճը :

Եւ այն օրերը հռոմ էին՝ Սպանիայու թիւրք կարոյոս Դ, իր ընտանեօքը, Սարտենիայու թիւրք, Թօսկանայի թագուհին, և այլ տեղացի ելչիներ, տուքանք ու աուքեսանք որոց համար մանաւոր և փառաւոր տեղաւորներ էր պատրաստած՝ Սրբազան Տճը բարեկուտ համար, թէ հրապարակին (տիվան եօլուի) վր, թէ նը Պետրոսայ ժամուն մէջ և մասնաւոր կերպով տեսնուելու տեղ մը Ճիւսթինիանա ըսված կողմը բլթէն դուրս, ուր որ Սրբազանը քիչ մը հանգիստ պիտոր առներ :

Երբոր հասաւ Սրբազանը հոնտեղնէ, կարոյոս թիւրք չէ առաջ ելաւ իր թագուհիով, Թօսկանային թագուհին ալ հետ իրենց հորաքով : Ով որ տեսաւ ասոնց տեսնուլիւ Սրբազանին հետընէ, ուրախութիւն թէն չէր կըրնար արցունքը բռնել : Անկից ետեւ կէս օրվան ատենները՝ աս թիւրքազուները փափին առաջ եկան մտան քաղաք, ու իրենց տեղվանքը տեղաւորվեցան : Սրբազանն ալ էտեւէն կուգար Հռոմ, անպատմել

մէկ ցրնձուժով անթիւ բազմութիւն՝ եկեր լցվեր էին ամեն տեղ, ուսկից որ կրնային զինքը տեսնելէ :

Քաղքէն դուրս՝ Փօնդէ մօլէ ըսած տեղը՝ Է առաջ ելան ու ներկայացան փափին գլխաւոր կառավարք իրեն նորութիւնը . նմանապէս Նեմցէի էլէին , Փորթութեան էլէին , և պաշտօնատարք , զորագլուխք , մարքէղք ևն . և Սրբազանք պատիւ ընելով ունոնց՝ առապայէն ինքաւ , ու անանկ օրհնութիւն տրվաւ , ու արջ համբուրեւ տրվաւ : Ան ատեն Փօնդէ մօլէյին նոր աշտարակը որ աս Սրբազան արք կանգնել տրվեր էր , փափական պայրախը տնկրվեցաւ , և նոյն ատեն Սանդանդէյին բերդը թօփ մը նեմելով բարկեց զինքը . թօփին ձայնին հետ բոլոր քաղքին ուրախուէն ձայնաւ քաղաքը թնայցուց . տաճա փափին երեսը չի տեսած՝ ամեն տեղ սամկէ մարդ ցնձում կըցըցներ , դառնին երկինքը նետելով , ու թաշկինակներ հովաճրելով : Աս միջոցիս՝ ճամբու վի սարայիմը մէջ տեսնուլեցան Սրբազանին հետ՝ վերի ըսած մեծամեծ իշխանքը :

Անկից ետեւ Սրբազան Տէր շուտի մտաւ նորանց՝ մէկ նոր առապա մը , որ մարտուս պատրաստութեամբ էր՝ որ անով մտնայ իր տէրութեան քաղաքը , հետը առնելով երկու կար տինաւ , քի Մաթթէի և Փաքթա : Աս առապաս էր ընծայ վերը յիշված կարողութեամբ . իրաւորին կողմանէ . իսկ առապան քաջօղնէրը եղան՝ իրենց կամաւոր յօժարութեւ և ջերմեռանգ փափաքով՝ 72 կարծներ , որ էին հռովմայու քաղաքացիք աղտուականք , ամ մէքը մաքուր հազված միակերպ սև դունով , ու միակերպ կարմիր ծիրանեղոյն շերտներով ևն : Առջևէն՝ բովէն՝ հտեէն ալ կուգային զօրավարք և զօրք կարդով կանտնով :

Բայց անմիջապէս Սրբազանին առջևէն կերթար փառաւոր թափօր Հռոմայի եկեղեցականներու անանկ սովորու ջերմեռանգ հանդիսով՝ որ շատոնցմէ անանկ բան չէր տեսնուլ . թափօրին գլուխն էր գերապայծառ խաչակիր ըսվածը՝ ձիով (ինչպէս հռուկոր սիւնհօտար) . անոր հտեէն Սրբազան Հայրապետին առապան , որ վերի ըսած կըտրիճէր կըբաշէին , չորս դիէն պատած շնչեցիք պահապան զօրքը . առապային ալ կողմէն կերթարկոր ձիով Փինիաթէլի Չեքքեարա տեղակալ Ճէնէտարը , ձախ կողմէն Նեմցէի ձիաւորներուն զօրագլուխը և անմիջապէս հտեէն ձիով պաշտօնաւորք կի զօրավարք Նաբօյի բանակին :

Փափին առապային առջևէն կերթային

մէկ բանի որք տղաք ալ՝ մաքուր ժամու շապիկ հագած , ունելով ձեռվէնին արմաւէնիի ճուղեր՝ արհեստով շինած . որ ետքը շատոնք անոնցմէ մէյմէկ տերու առին , որ զըլուխին անցունեն , կամ պահեն ջերմեռանգութե համար , զարգարդարի օրհնած տաւերունպէս : Ետեէն կուգային և ետէկ առապաներ , ու պաշտօնատէր անձանց թախըմը , նեօպէթի ձերբով : Ճամբու վի ալ ցանած էր ծայրէն՝ ի ծայր՝ Փօնդէ մօլէյին ինչպիսի Փօնթա տէլ բօբօյօ , մէրսին աղա՝ ձիի տալեր տերւներ , և զանազան ծաղկներ . և կեցցէ ձանը չէր պակսեր ժողովքը դեան բերնէն . ասանկ ովաննա կըլըսվէր ճամբուն երկու դիէն միշտ . ոմանք ալ թու թամով ծաղիկներ կըցանէին կամ կըշարժէին դէպ ի փափին առապան :

Սրբազանք երբոր հասաւ Փօնթա բօբօյօն նէ՝ անտեղը կանկ առաւ առապան քիչ մը . ան ատենը զփափը դիմաւորեց պարօն մարքէղ Ռինալտօ իբրեւ գլխաւոր քաղաքապետ կամ տեղապահ քաղքին , ու համառօտ խօսակցութեմը շնահաւորեց Սրբազանին դալը՝ իրեն իշխանութե անտուր :

Իսկ Սրբազան Տէր՝ մտիկ ընելէն հտե իր մարդատէր և անուշ սրտովը՝ ինքնալ համառօտ պատասխանովմը շնորհակալութի ջըցուց իրենց սիրոյն , որ ցըցուցին իրեն :

Երբոր Սրբազանք շնորհակալութի ջըցընելով ծերակուտին՝ քաղքի դռնէն ներս մտաւ , ծովու նման բազմութիւն՝ որ իրեն գալտեանը կըսպասէր , մէյմանին մէջ ուրախութե ձանմը փրցուց , որ անկարելի է պատմել . ամենքը բաղկատարած գոհութի մատուցանելով մի՞ դէպ ի Սրբազանք ձեռքով գլխով բարեկներ տալով , անկից օրհնութի խնդրելով արցունքը ցնձումին հետ կըխառնէին . կարծեմ թէ անհամար մարդկանց մէջ՝ մէկը չի մնաց առանց ալքը լցվելու ուրախութէն , յիշելով անցած թշուառութիւնը , ու աս օրվանս յաջողութի : Ուր կըմնայ հին ատենվան հանդէսները , և յաղթական կամարները՝ որ կայսերաց համար կը շինէին ի հռովմա՝ յաղթութե պատերազմին դաշնալուտները , աս դերազանց անձային յաղթանակին առջև , և աս հողեւոր ուրախութե՝ որ կըբերէր ամենուն սրտէն : Մոռցուց աս բանս զհին պատմութիւնները՝ ինչ որ կըկարդանք ամեն աղքին հնութեց մէջը :

Ասանկ մենք հանդիսով ուղարկանայով առին տարին զՍրբազանք ինչպիսի մայր եկեղեցին կաթուղիկէ սքին Պետրոսի . զօրքնալ կէսը առաջ ընկած , կէսը առապային չորս դիէն պատերէն որ ժողովուրդը չինեղէ զՍրբազանք՝ որ անդադար խաչակրելով օրհնու :

նույն ի կուտար ամմնուն : Մէ Պետրոսայ
ահադին հրապարակը (մէյտանը) լցված՝ նոր
հանդէս մը տեսաւ աս օրս : Սարտէնեայու
թիւորը՝ ժամու դրանը՝ առջև կըսպասէր
փափին : Եկածինպէս դիմաւորեց՝ վաղեց
ոտքը, և ամմն կերպով կաղաչէր Վրբա-
ղան տըր : Թող տալ իրեն, որ սէ ոտքը համ-
բուրէ : փափը գրկելով բարեւեց ղինը, և
որչափ կըցաւ նէ՝ արգելեց ոտքը պահելէն :
Սրբազանը մտաւ սէ Պետրոս և զոհութե
աղօթքը ընելէն ետէ՝ օրհնութիւնով արծը-
կեց մեծ ու պղտիկը, ու ինքը ելաւ եկաւ
Քուիրինայ ըսած իր պալատը՝ նոյնպէս բո-
լոր շամբան ժողովորդեան օրհնութի տալով,
որք չէին կշտանար խնդրում ցրցնելէն :

Երբոր պալատը հասաւ նէ՝ նորանց դիմա-
ւորեցին զՍրբազանը ու ընդունեցին պատ-
ռով կարտինաները բռնաթմբերը, ծերա-
կոյտները, և էլ չնհորը, ինչպէս որ ելաւ
վեր՝ իր ծառն մտաւ, ուր կըկարծէր քիչ մը
հանդէս, բայց ժողովորդը իրար անցած՝
ապալին առջևը հրապարակին մէջ կաղաղա-
կէին, մէյմալ կուպեք տեսնալ մեր Հայրը,
մեր Հովիւն, մեր միահեծան ինքնակալը, և
Հոգւոր տըր, որուն որ այսքան կըփափա-
քէինք : նորանց դուռէնք առնել իր առաքե-
լական օրհնութի : Ետպար տըրին Սրբազա-
նին նէ, Թողուց իր հանդիստը, բալեց եկաւ
խելով տեղ՝ երեցաւ վերէն, ու օրհնեց լիա-
սիրտ ղ ժողովորդը, և այնպէս ուրախ սըր-
տով արձկեց ղ ամմնը :

Աւելց ետէ բոլոր քաղաքը սկսաւ իրեն
ցնծումը յայտնի ընել պէսպէս բաներով :
բաւական չէր՝ ինչ որ ըրին հրապարակին
վրայ, պէսպէս ղարդարանքներով՝ նմ տան
երեսը ղարդարելով, հապա բովանդակ քաղ-
քին շամբաները՝ որ շատ մենծ տարածութի
ունի, ինչպէս դրսի գեղերը, նոր նոր ձևով
չնցեր ձևացուցին, ու յաղթական կամար-
ներ, սիւններ, տիբիթի թաշ, խորհրդաւոր
արձաններ, ևն : Երբ էրթիթի մենծ կա-
մուրջ ալ ձգեցին տիբեր գետին վրայ՝ որ ժո-
ղովորդը (հալսը) դիւրաւ երթայ դայ՝ ի
սէ Պետրոս, և այնչափ էր մենծ՝ որ վրան իրեք
հազար հոգի կըտանէր : աս կամուրջին վրայ
դիշերը կըվառէր 6 հազար ծրաղ, և գետին
մէջ որչափ խալի կարնէ ամմնը բացերէին
Փափի պայրախ : Աս կամուրջին վր՝ ձևա-
ցուցերէին նաեւ կամարմը յաղթանակի, մէջ
տեղը ձևացնելով սէ Պետրոսին նաւը, որ
որչափ Քուռութունա քաշէ, չընկղմիր, ղէրէմ
քս մէջն է : որ երբոր կուզէ կըբխէ ծովուն,
և կըլայ հանդարտութի և խաղաղութի :

Հապա ինչ պիտոր ընենք գիշերվան լու-
սավառութի խելքէ դուրս ծրագալուցմը ընե-

լով ամմն տեղ՝ անթիւ անհամար մոմերով,
կանթեղներով, ջահերով, ասղըներով, անալ
ղանաղան ձևերով ու զարդարանքներով :
Միայն կամուրջին վրայ վեց հազար ծրաղ
կար վառած : Աւելի փառաւոր տեսքով և
սքանչելի վարպետութիւնով լուսաւորված
էին երևելի ժամերուն ճակատները, ինչ ձև
աղվոր և լուսաւոր բան կրնա նէ մտածե-
լու : ուր կերևնար ծարտարապետական ար-
հեստին կատարելութիւր, միանգամայն և
ուրիշ արհեստներուն բարակուրը : Իսկ ջեր
մեռանդ սրտից բորբոքը ամմն բանէն էլել
կըփայլէր, ու տեսնողներուն սիրտն ալ կը
վառէր :

Վէնէտիկաւ իրիացցա ըլլած հրապարակը
հոռովմայո՛ւ մէջ՝ պաղրիկեաններուն խարժո-
վը փառաւոր կամարմը չննած էր՝ խորհրդա-
ւոր բաներով ու շատ վարպետ բանվածքով
և կամարին ճակատը դրած էր լաւիներէն
այս բանս :

„Պիոսի Է. Քահանայապետի մեծի,
Այսպիթի՝ օգոստոսիաւ վեհի,
Ուռպիս (հոռով քաղաքիս) տէնչալոյն,
Օւռպիս (տիեզերաց) փարեւոյն :

Այն ինչ թշնամիք կըծի անձեղէն դօրու-
թի յաղթահարեցան,
Հասարակաց ուխտն ի հանդէս շորժեալ
յաղթանակի,

Չուն ջերմեռանդն բնակչօք Հոռովմայ :
Ինչպէս ուրիշ փառաւոր կամարի վր՝ ալ՝
ուր կըձևանային առաքինութի նոյն Սրբա-
ղանին, Արիութե երևելի արձանին դըր-
վածքը էր՝ այն բանը իմաստութե . (Ե. 1.)

* Յայնժամ կացցէ արդարն բազում համար
ձախութիւն, կի՛ հաստատութի : Եւ չորսիդ-
մեան շէքի մը առաջը ու ետըր դրած էր :

„Պիոսի Է. Սրբազան Հայրապետի,
Հաւատոյ վրէժխնդրի, Հոռովմայ ծնողի,
ի վերադարձի իւրում յալթոռն Պետրոսի՝
և յիշխանութի իւր (օգոստական) :“

Աջ կողմն ալ գրած՝

„Ե՛կ առ մեզ խաղաղարար Տէր :
և վարեա՛ ղ ծառայութի մեր,
նոյ և հաճոյ թո՛ւր՝ Քեղ :“

Չախ կողմն ալ՝ ասանկ . (Ելից. ԺԵ. 13.)

„Միեթարեցեր Զօրութիւն քով
ի բանակետ (կի՛ ի բնակետ) :
Արեւութի Քոյ :“

Ասոց նման տահա շատ կերպ յիշատակ-
ներ կանգնեցին ասղին անդին՝ որոց տես-
քը ուրիշ աղվորութի ունէր ցորեկը, և ուրիշ
աղվորութի գիշերը ծրագներով : Եւ որով
հետեւ հրեաներու մահալէն ալ կայ հոռով,
որ Սրբազանին մարմնաւոր տըրութե տակն
են ուղեկալէս, հոռովմայեցիք ասոց վրայ
ալ

ալ վարպետ շէնքը ձեռացուցին, սխներով զարդարած սինովայի ճակատ մը, որ չորս դիէն բաց ըլլալով ամեն բանը կերենար. երաւ որ հէմ փառաւոր հէմ մասխարայ բան մը նէր, ու փափին փորութե նշանը վրան տնկած: Աս շէնքը աւելի գիշերը քան ցորեկը աղէկ կերենար (հին օրինաց օրինակ սեպէ:) Եւ այսպէս իրեք ցորեկ, իրեք գիշեր անանկ մենծ տօնանմա եղաւ հոռովմայու մէջ, որ գրով կամ խօսքով չբացատրուիր: Թող զՖիշէնները, կրակէ շատրվանները, և ամեն մարդուն իր ճարտարութե գիւտերը, մանաւանդ երեւելի հրապարակները. սարայներու առջև, մեծամեծաց պալատները (խօսախները): Թող և վարպետ քաշվածքով պատկերները, ու երեւելի արձանները, որ շինեցին Սրբազանին անուանը, և վարպետաբան բանաստեղծութիւնները, որ գրեցին ի պատիւ նորա, և ի փառս և ի գոհութիւն: Թող որ ամեն ինչ ըրին և այլ ուրիշ հանդէսներ նոյն դիտաւորութ: Այսպէս փառաւորէ ամ գիտաւորիչս իւր նաև ի վերայ երկրի:

ԳԻՒԷԼԻՔ Սրբազանին ըրած գործերուն վրայ:

Սրբազան հայրապետին հաստատութիւնը եկեղեցւոյ օրէնքը պաշտպանելու համար, իրեն մեծ համբերութիւն և արիւթիւն դառնալան նեղութեց մեջ, իրեն սքանչելի խոնարհութիւն և ապաւինութիւն առ. ամ, որ բոլոր եւրոպիկ զարմացուց նաև այն ազգերը որ հոռմեակն չեն, նմաննս ամեն ժողովրդեան սրտի մէջ տպաւորեց թէ երեւելի սրբութե զօրացուցերն զնա ամ: Ասոր համար շատ մեծ հաւատք և ջերմեանդունցըցուցին Սրբազանին վրայ. որ երկրէ կամ քաղքէ որ կանցներնէ, ինչ պատիւ և մեծաբանք որ կըրնային նէ՝ կուտային իրեն՝ ինչպէս առաջները գրեցինք. թէպէտ ինքը հայրապետ չէր ուզեր, շատ անգամ կարգիւր:

Անանկ ջերմեանդութե ժողովրդեան զառնալան հրաշք ալ ցրցուց ամ Սրբազանին ձեռքովը, որ շատ տեղ կերպ կերպ եղած կը պատմեն. բայց մէկ բանին որ յայտնի ստուգած են տեսնող մարդիկներէն, պատմենք հաստեղ:

Երբ որ տահա Սալօնա էր Սրբազանը, ան տեղին Պերթիէ երևելի Փռանսրդ ձենէաւին պղտե տղան ծանր հիւանդութե բռնվել էր, որ Դաւեաններէն կրպիկ Սէֆա վէրօյա, որ բոլոր ոսկորները կրիտոնեցրնէ: Աղաչեցին Սրբազանը որ երթայ օրհնու տայ տղուն վրայ. և իսկոյն օրհնուէր տվա ծինպէս, տղան կատարեալ առողջացաւ հո-

րը մօրը առջև: Աս հրաշքիս պատկերքն ալ փորած է բոլոր իդալիայի մէջ:

Անքօնայի մօտ քաղաքը երբոր Սրբազանը առապայով կուգար, և բոլոր ժողովուրդը լեցված ճամբուն վրայ, զինուորներ ալ երկու դիաց կարգաւ շարվերէն, մէկ կնիկ մը գերկը առեր չորս հինգ տարվան տղան՝ որ համր, տիւսիզ ծներէր, կուգէր մօտենալ Սրբազանին՝ որ տղան օրհնել տայ. բայց մօտ երթալը անկարելի էր անհամար բաղմութե պատճառով. մարը լալով կողկողալով աղաչեց զինուորները որ պարէ իրենք առնեն տղան Սրբազանին քովը տանին: Անոնք ալ մեղքնալով կընկանը, ձեռքէ ձեռք մէկ մէկու տրվին տղան, ինչպէս Սրբազանին առապան հասուցին, որ կողկողեցաւ խեղճ տղուն վրան, հրամայեց իրեն որ լսէ. կեցցէ սքն Պետրոս. մէյմալ տեսնես՝ ան սահաթը լեզու ելաւ տղան, կըկանէր՝ կեցցէ սքն Պետրոս, որ ամեն ժողովուրդը կըլսէր ու փառք կուտար Այ:

Երբոր Անքօնա տարածեցաւ աս հրաշքը, մէկը մէկալ կըլանար Սրբազանին օրհնութիւնը առնել. թէպէտ մօտենալը շատ դժվար էր պատճառաւ շատ եկող գացուի: Մէկ կնիկ մը վեց օխտը տարի ցաւագար էր դերէր, անդամալոյծ, քեօթիւմ դարձերէր. չէր կրնար տեղէն շարժիլ, աղաչեց իրեն քուրը որ ճարմը ընէ Սրբազանին օրհնութիւնը առնէ իրեն համար: Անալ զնաց ասդին անդին ընկաւ, միջոցը դտաւ Սրբազանին օրհնութիւնը առաւ քրոջը համար. երբոր տուն դարձաւ, տեսաւ որ բուրը ողջ առողջ ոտք ելերէր, ու տունէն ալ դուրս ելած կըբայէր ժողովրդեան առջև: Աս հրաշքը բուն աչքով տեսնող մարքէզմը պատմեց վէնէտիկ:

Հռոմայի մէջալ մէկը գլխու իջվածք ունեցեր էր, ան պատճառով աչքերը կուրացերէր, ու պողաղի ցաւ կըբաշէր իրեք չորս տարի. աս խեղճնալ երբոր Սրբազանը կանց ներնէ, ոտքը ընկաւ, ու արջ բռնեց՝ իրեն աչքերուն քսեց, ու իսկոյն աչքը բացվեցաւ, պողաղին ցաւը դադրեցաւ:

Մէկ սրբակաց քաբուշին մարապետմը հռոմայու դժվար ցաւու հանդիպերէր միշարդելուէ, որ ներսը փտտերէր, և բժիշկները ամենեւին յուսահատերէին, մեռնելու մօտ էր: Իրեն վերակացուած ձեռքովը աղաչեց Սրբազանը՝ որ իրեն օրհնութե արժանի ընէ: Սրբազանը երբոր լսեց, բաւ թէ գիտեմ որ ան խեղճ մարապետը միթարուէ կարօտէ, ու օրհնութեմը խրկեց իրեն: Ան գիշերը հիւանդին ծառայող բուրը զնաց որ նայի ինչպէս է հիւանդը, որովհետեւ մեռնելու վրայ էր, ու դունէն լսեց որ հիւանդը մէ-

մէկումըհեա խօսակցութիւնէ կրնէ : դարմացաւ մոտիկ կրնէր թէ որո՞ւ հետ կրկօսի, կի՞մ ինչ կրկօսի : չիհասկըցաւ բանմը, դուռը բացաւ հիւանդին քովը դնաց : հարցուց թէ ի՞նչ կրկօսէիր : Պատասխան տրլաւ հիւանդը թէ Սրբազանը քովսէր, ինձի օրհնութիւն տրլաւ, անոր հետը կրկօսէի : և օրհնութիւն դործըր յայտնի երեցաւ : որ հէմէն նոյն առաւօտըր տէօշէկէն ելաւ կատարեալ առողջացած, ուգնաց տանը մատուռը իր ջերմէ մեռանդութիւնը քրա :

Աս հրաշքս պատմեց մէկ եկեղեցականմը, որ մարապետին հիւանդութիւնալ, առողջութիւնալ աջբով տեսերէր :

8 Զուռիք :

Փական անուշով ինկիլիզին քօնօթօղը՝ որ իրկըլած էր Սեկիլիա, Մալթա ու ուրիշ ասոնց մօտիկ կղզիները՝ կարգի դնելու համար աս տեղիւնքը, այսպիսի ուրախալի առանձն Հռոմ եկերէր աս քօնօթօղը : և որովհետեւ եկեղեցին հրաշքայ յաղթանակով իրեն իշխանութիւն ու իրեն հանդարտութիւն ձեռք ձգեց միջնորդութիւն դաշնակից թիւրք, չուղեց այսպիսի միջոցը ձեռքէ փախցընել, և ետէէ ինկաւ որ տընկըլի մէկ յիշատակաբանմը որ առանց մօեցըլելու առանդէ յաջորդներուն այսպիսի զարմանալի գործողութիւններ և փառք ըլլայ թէ եկեղեցւոյ թէ թիւրութիւն յաւիտեանս : աս բարի վախճանին շատ երեւելի մարդիկներ ալ հաւանեցան, անոր համար հրատարակեցաւ Հռոմայու մէջ աս հետեւեալ յորդորանաց և հրաւիրանաց թուղթը :

„Հռովմայեցիք :

„Յաղթութիւն կրօնին, հանդարտութիւն, ու ազատութիւնը որ շատ ատենէն պէրի կը փախաբէր եւրոպան, և մասնաւորապէս այսչափ շուտ լըմընալը այսպիսի դժուարին ու պրոձուկ գործքին, որ այժմ օգնութիւն անալ կատարելապէս լըմընցաւ, անոր համար պէտք է որ մասնաւորապէս ձեր կողմանէ ո՞ւ Հռովմայեցիք տնկէք ձեր կողմանէ մէկ փառաւոր ու մեծաշէն յիշատակաբանմը որ մնայ, ու յաւիտեանս առանդէ յաջորդներուն յիշատակը այսպիսի փառաւոր ու ուրախալի պատահած գործողութիւններուն, և աս ըլլայ միանգամայն մէկ յիշատակաբանմը որ յիշեցընէ յաջորդներուն նաեւ ձեր առջի պատերուն յաղթութիւնները որ զանազան դարերու մէջ ըլին բարբարոս աղբերու դէմ, որ աս յաղթութիւնները յաւիտեանս յիշատակիլ Յիսուս լի տէր, ազըլական էշխով ցրցուցին նաեւ իրենց առատաձեռնութիւնը զանազան յիշատակարաններով, և աս աղբըլական առա-

տաձեռնութիւն է՝ որ հռովմայեցւոց ժողովուրդը միշտ երեւելի ու անուանի սեպել տըլերէ ամմէն աղբերուն :

„Աս յիշատակարանը տընկելու համար կըհրաւիրվին իրենց ստորագրութիւն, ոչ միայն աղբըլականները, այլ և մասնաւոր անձինք, և ամմէն քահանայապետական դատներուն բնակիչները : կըհրաւիրվին նաեւ իդալիան, ինկիլիզուան, Ֆրանսան, Սպանիան, Գերմանիան, Մոսկովտան, Փոլիթուքէշը ու ուրիշ ամմէն եւրոպայի աղբերը, նմանապէս ուրիշ հեռաւոր քաղաքներու բնակիչները՝ որոնք զարմացած այսպիսի խէլէքէ դուրս եղած գործողութիւններու վրէժ, քաջալերին ու ամմէնքը մէկտեղ միաբանին ու օղմէն փառաւորելու համար քրիստոնէական աշխարհքին եպիսկոպոսապետական մայրաքաղաքը : „Յիշատակարանը ըլլայ մէկ մեծաշէն ու բարձր բերամիտեմը չորս կողմ առնեցօլ՝ որուն էն թէփէն դրվի արձանը յաղթօղ կրօնին : աս բերամիտեմը կեցած ըլլայ մէկ հաստատուն ու ամուր քառակուսի խարսխելով վրայ՝ որ շինված ըլլայ հաստը քառակուսի մեռմեռ քարէ՝ որ պիտոր նշանակէ հաստատութիւն քրիստոնէական կրօնին, ու հաստատութիւն և յարատեւութիւն դիւցազուն դաշնակից թիւրքոյ՝ որ բոլոր իրենց զօրութիւնը աշխատելով ազատեցին զիշտացեալ եւրոպան իրեն գերութիւն որուն տակը սաստիկ կըտըբարկոր խէլը ժամանակէն պէրի :

„Աս յիշատակարանին էն գլխաւոր կողմանը վրէժ դրվի պատկերը Պիոսի եօթներորդի հիմակվան քահանայապետին, մէկալ երկու երեսը ան թիւրքներուն պատկերքները որ հաստատեցին աս բարեբաղդ : Բալէլէ դաշնակցութիւն : Վերջի երեսին վրէժ դրվի ան կտրիճ դիւցազուններուն պատկերքները՝ որ կամ զէնքով կի՞ խորհրդով ընծայեցին յաջորդուն աս երեւելի գործողութիւն :

„Ասոնք շինելէն ետեւ թէ որ ժողոված ըստակը ահա առնանէ, յիշատակարանի պատվանդանին չորս դին տընկըլի արձանները, Սրբազանին, թիւրքաց, ու ուրիշ անունին ու երեւելի դիւցազուններուն՝ որ առնուն վաստակեցան իրենց քաջութիւն աս գործողութիւններուն մէջ :

„Յիշատակարանին ներսի կողմը դրվի ան երեւելի մարդիկներուն արձանները մէռմեռէ շինած, ու անունին պղնձի վրայ փորած որ կամ մասնաւոր քաջութիւն պատերազմի մէջ անուանի եղան, և կի՞ ինկան մեռան փառաց դաշտին մէջ՝ ուղեներով պաշտպանել եւրոպայի աղբաց հասարակ ազատութիւն :

„Ետեւի կողմը դրվի պղնձի վրայ փորված

ված ան մարդիկներուն անունները՝ որ իրենց ստորագրութիւնը ձեռք տրվին տնկելու աս անուանի ու հարկաւոր յիշատակարանը:

Եւ վարպետ արհեստաւորները ամմէն աղագց, կը հրաւիրվին շինել գաղափարը աս առաջարկած յիշատակարանին, և թէ որ աս վարպետներէն մէկը տաճա աղէկ ձեւը հնարէ, կ'իմաստուն մարդիկները տաճա յարմար դիւտմը գտնանէ աս առաջարկած յիշատակարանին համար, լծող շինել տան գաղափարով արհեստաւորներուն, և իւրաքանչիւր արհեստագործ շինեն երկու գաղափար մէկը ինչպէս որ առաջարկվեցանէ, մէկալ նալ իրենք իրենց քովէն ինչպէս հնարեցին: Երբոր աս գաղափարները լըմընանէ 12 հոգի կընտրվին աս յիշատակարանը տնկելու համար ստորագրողներուն մէջէն՝ որ իմաստուն թէ ու արհեստին վարպետութեան մէջ անուանի ըլլան և ստոնք, Փական Ինկիլիզի քօնսօլօղին հետը ընտրեն աս շինված գաղափարներուն մէջէն էն յարմարը ու գեղեցիկը, և ընտրեն տեղը ուր տեղ տրնկվի յիշատակարանը աս տեղը պիտոր ըլլայ լայն, ու անցողաբաժ. և ետքը հաւանութիւն Սըրբազանին տրնկվի յիշատակարանը, և ամ գլուշութիւն ու ճշտութիւն շինվի ու կատարելապէս լըմընցով:

Պատմութիւնը աս խելքէ դուրս եղած գործողութիւններուն ու երեւելի երեւելի փոփոխութիւններուն, փորվի պղնձի վրայ ու պահվի աս յիշատակարանին մէջը որ ասան դէն մեր յարգողներուն աս ուրախալի ու բարդաւոր տարին, որ ասին ձեռք ձգվեցաւ տրնկի կորսնցված Եւրոպայի աղատուներ ու աղատվեցաւ մշտնջենաւոր դերուէ ու բըռնաւորութիւն, և մեր յարգողներուն դժուշութիւնը համար օրինակ ըլլայ, և իմացնէ անոնց զարհուրելի հետեւանքները որ մեր օրերը մէյտան եկան ցոփութե ու բռնաւորութե բաղձանքէն:

Ընտրվեցաւ որ աս յիշատակարանը ըլլայ Բիրամիտէ, երկու իմաստուն խորհրդածութե համար. առջինը է որովհետեւ աս ձեւ յիշատակարանը տեյ հին դարերէն պէրի գործածվի երեւելի դիւյազուններու գերեզմանի համար, աս պատճառիս համար հիմակվան կը որիճներնալ որ քաջութիւն պատերազմով Եւրոպայի պաշտպանուէր համար մեռան ու դիւցազնացան պատուի դաշտին մէջ իբրեւ անոնց գերեզման ընտրվեցաւ աս ձեւը: Երկրորդ աս ձեւ շինվածքը նմանապէս հին դարերու ատեննալ պիտէ կը սկսվի իբրեւ մէկ նշանը յաւիտենականութե՝ որովհետեւ քան զամմէն ձեւ աւելի հաստատուն է աս շինվածքը, անոր համար որով

վեցաւ աս ձեւը՝ որ յաւիտենա յաւիտենից յիշեցուցանէ յաջորդաց յաղթուէր կրօնին:

Համառօտած գեղեցիկութիւն, պանախ գաղեթաներէ ծողված:

Մօրնինկ Քհրօստիք Ինկիլիզին դաղեթան կրպատմէ թէ Լօռտ Քասթիլեթեակհ Ինկիլիզի լիակատար իշխանութիւն ունեցողը 3 թուղթ առեր է Պօնաբաւութիւն որոյ մէջը Պօնաբաւութիւն կաղաչէր թէ ինքը միջնորդ ըլլայ հրաման տնկելու Ինկիլիզի տէրութիւն որ իրեն մէկ բնակութեան տեղը տան բուն Ինկիլիզեթաւի մէջ:

Մայիսի 8ին Էլլա կողմէն ուրտեղ կը կենայկոր Նաբօլէօնը խապար եկաւ, թէ կը պատվիկոր հոնտեղը դաշնակից զօրքերու, զերէմ ասոնք պիտոր ըլլան պահապան բերդերուն, և պահպանելու հոնտեղի ժողովուրդը:

Մէկ քանի Եւրօպէի գաղեթաններուն մէջը պատմվեցաւ թէ Ալեքսանդր կայսրը ընծայեց Փրանսայի թիւրին ան ամմէն թօփերը որ իրեն ձեռքը գերի ինկան աս վերջն պատերազմներուն մէջը:

Սիկիլիայի նաբօլէ եկած մէկ խաբուտան մը պատմեց թէ մայիսի 13ին հրատարակվեց Բալեթիօի մէջ մէկ թուղթ մը՝ որուն մէջ կըսէ եղէր թէ Սիկիլիայի թիւրը որ թողու պիտոր Նաբօլին, անոր փոխարէն առնու պիտոր Յոնիական կղզիները քէ Էթի ասալար:

Կրնաօվի թէ Նաբօլէօնին արձանը որ փաբեղ Անտօմ բօված հրապարակին մէջ տրնկված էր, Ալեքսանդր կայսրը զատի Մուկուտան տանիլ կուտակոր, և դէն պիտոր ան յիշատակարանին վրայ որ հրամայէր էր տնկելու Մոսգային մէջը:

Եւրօպէի դիւտակը իբրեւ հաստատ կողպատ մէ, թէ Մոսկովին կայսրը պիտոր անուանի Լէհաստանի թիւր իրեն ունեցած բաժիններուն վր, և Կօտտանդին իրեն եղբայրը աս տեղվանքը պիտոր կառավարէ փոխարքայի անունով:

Մոսկովին պատերազմի Նաւահանդէտը որ Ինկիլիզը տարեր էր Ինկիլիզեթաւ իբրեւ մէկ գրաւմը հաստատուն մտալու իրենց ըրած դաշնադրութեցը վր աս վերջն Նաբօլէօնին գէմ պատերազմի համար, Ինկիլիզեթաւէն ճամբայ ելան փառաւոր հանդէսով մայիսի 28ին Մոսկովիտան երթալու համար: Թէ որ Մոսկովի առանց իմացնելու Ինկիլիզին Փրանսիան հետը պարը ընելու ըլլարնէ, աս նաւահանդէտը պիտոր չիտար: Մոսկովին, բայց երբոր լըմընցուցին միաբանութիւն իրենց ուզածը, անոր համար Ինկիլիզինալ խրկեց դասոնք իրենց տեղը:

Պա

Պաշտօնական քաղաքին՝ որ է Չվեցյեռին մէջ կրկնուի թէ հիսապ բերեն անցած տարի սեպտեմբերի 13էն, մինչև աս տարւան ապրիլի 30ը՝ որ խօսնախ բերեն պղտիկ ու մեծ Պաղիւթահին մէջ 1,729 ճէնէռալ, 4449 դորապետ, 3,664 ստորին ճէռալ, 46,279 օֆֆիշեալ, 2,349 գլխաւոր ճէռալ, 2,575 դրազեր, 3,733 կնիկ, 56,791 ծառայ, 517,064 ղինուոր • գումարը բոլորին 638,729 :

Յունիսի 21 Աւետարանի գաղէթին մէջ կրպատմէ երբև հաստատութի Պրուէն Պուշէ ճէնէռալին տղան մեռեր է Փռանքֆօռթին մէջ :

Լօնտանին մէջ բանվեցաւ երկու արծիւ՝ բնական արծիւ մեծութեւ՝ բոլորը թափցու ուղիէ • ասիկայ պիտոր դրվէր ան փառաւոր պատրաստված սեղանին վրայ՝ ուրտեղ Աղքատներ Մոսկովին կայսրը ու Պուշէն թէրը մէկ տեղ հաց ուտէին պիտորին :

Թէ հի Բուռիէն ըսված Խնկիւղի գաղէթային մէջ կրկնէ մէկ թուղթմը՝ որ մէկը դրեքէ աս գաղէթաճին և մէջը կրսէ թէ քանի որ աս միացեալ դաշնակցութիւն կանէ թէրաց մէջ՝ խօսյալուէ կրնան հաստատուել մէկ հիմնը ընդհանրական լեզուի • աս ըսելով կուզեն իմացընել թէ մէկ այնպէս լեզուով շինվի որ ամեն ազգաց դիւրին ըլլայ սորվելու, և մէջը աս լեզուն դիտնալով, ամեն ազգաց լեզուն հասկընայ : շին ատենէն պէրի մինչև ասորս աս բանիս շատ ետեւէ ինկերեն մարդիկները, և թէ վերջապէս ան բանը յաջողելու ըլլայնէ շատ աշխարհի օգտակար գիտութիւնը կը լոյս :

Ռիօ Ժանէրօէն Մարտի 25ին գրված խապարները հաստատ կրպատմեն թէ Փօռթուքէշին թաղաւորը միտք ունի Ամերիկայէն դառնալ դալ Եւրոպայ իրեն իշխանութեւ անտուր :

Պէթաւանտ ճէնէռալին մէկ ազգականը՝ որ ընկերութիւն ըրաւ Պոնաբանութիւն մինչև Ելպա կղզին, յունիսի 8ին փարէզ դարձաւ • ու պատմեց թէ երբոր ինքը անկից ճամբայ ելերէնէ՝ ծանր հիւանդութեւ բոլորովին խելքը կորսընցուցած է եղէր, և բոլոր բժիշկները յուսահատած են եղէր իրեն առողջութեւ վր :

Իբրև ճշմարիտ պատմվեցաւ գաղէթաներուն մէջ, թէ Պոնաբանութիւն երբոր Եւ

պա կղզին տանէին պիտորին, հրաւերեր է ճիւղէրինա եր առջի կնիկը որ իրեն հետը Ելպա երթայ :

Փրանսայի նոր թաղաւորին թաղադրուէ հանդէսը ինչպէս որ կընտանիկոր գաղէթաներուն մէջ, պիտոր ըլլայ օգոստոսի 25ին սթին Լուիճիի տօնին օրը :

Հիմակվան ճիւղ հիսապին կէօրէ Ինկիւղէռայի բնակչաց թիւը է 15,942,746 • առնցմէ 635,000 ղինուորութեան մէջ է, և 20,000ալ ետէկ զօրք : Ինկիւղէռայի մէջ 1377ին երրորդ Եւրոպայ թէրին ժամանակը բնակչաց թիւը էր 2,092,987 : 1487ին երրորդ Ռիքարտոս թաղաւորին ատենը էր 4,686,000 : 1653ին Քրօմվելլո թաղաւորին ատենը էր, 6,500,000 : 1789ին միայն էր 8,000,000 :

Երկրորդ Կարոլոս թաղաւորին ժամանակը տըպվեցան 7,542,105 ստէռլին լիքէ մի ասիւնը 15 դոնաուէ : Երկրորդ Ճիւղթօն թէրին ատենը տըպվեցաւ 737,687 : Երկրորդ Կուլիէրմոսի ատեն, 10,521,960 : Անա թաղաւորին ատենը 2,691,625 : Առաջին Գեռորթ թէրին ատենը, 8,725,921 : Երկրորդ Գեռորթ թէրին ատենը 11,966,570 : Երկրորդ Գեռորթ թէրին ատենը 66,277,489 • ասոնց մէջէն միայն 63,569ը էր արծաթ ստէռլին :

1773էն մինչև 1777 ստակին սիքէն նոր ըրգելու համար մտաւ Ինկիւղէռայի թաղաւորանան 22,447,002 ստէռլին :

Նէմիէին կայսրը մէկ վճիռմը ըրաւ որուն մէջ կընտանաւ 2000 ֆիօրին պարգև տալու անոր՝ որ երկու տարւան մէջ դրանայ մէկ կերպմը որ միայն սօտա ըսված նիւթէն (որ է տեսակմը քարացեալ աղի՝ որ կը հանեն ծովային բուսոց մոխիրէն) առանց խառնելու բօթաստա ըսված նիւթը՝ որ է աս ալ մէկ տեսակ աղմը՝ շինել ապակի այն ճակի փայլուն ու մաքուր, նմանապէս ուրիշ ճակի՝ ինչպէս որ կը լոյս բօթաստա նիւթով : Աս գիւտը գրանրվի՝ ուղի մօտան գին ունէ նայ քան հիմակվան ծախված ճամբը :

12եթը դիտակին, 72եթը երեսին մէջ փոխանակ ըլլաւ, ու ինքը ծներէ 1768ին է՝ դերէ 1968ին :

Աս գործքս՝ որ է պատմութիւն հիմակվան ատենիս, տանըհինկ օրը մէյմը կըտըպվի •
Ի ՎԵՆԵՏԻԿ Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ԶԱԶԱՐՈՒ :